

BYGGNADSORDNING OCH OMRÅDESBESTÄMMELSER FÖR NORA STADSKÄRNA

REDAKTÖR PER GRANLUND FÖRFATTARE GÖRAN OLDÉN

BYGGNADSORDNINGEN SOM ÄR EN
FÖRDJUPNING AV ÖVERSIKTSPLANEN
SAMT OMRÅDESBESTÄMMELSERNA
VANN LAGA KRAFT 2010 07 19

NORA KOMMUN

BYGGNADSORDNING OCH OMRÅDESBESTÄMMELSER FÖR NORA STADSKÄRNA

NORA KOMMUN

REDAKTÖR Per Granlund på uppdrag av kommunfullmäktige i Nora kommun
FÖRFATTARE Göran Oldén
FOTO Göran Oldén Per Granlund Olof Oldén
KARTOR Göran Oldén Anita Blomfeldt
GRAFISK FORM Göran Oldén
TRYCK Strands Grafiska I Norden AB
ISBN 978-91-633-7878-2

Förord

Nora stadskärna har sedan 1912 reglerats genom en stadsplan som sakta krympt samman i takt med att små detaljplaner s.k. ”frimärkplaner” tillkommit vid nya exploateringar. Förutom att stadsplanen är föråldrad har således också helhetsperspektivet gått förlorat.

1984 tillkom därför en Områdesplan som förstärkte kunskapen om stadskärnans bebyggelsehistoria och formulerade en helhetssyn på dess bevarande och utveckling. Planen har på ett mycket förtjänstfullt sätt varit vägledande men inte haft någon juridisk status.

Utan några egentliga styrmedel har f.d. stadsarkitekten Anders Håberger, enträget och med stor kunskap vårdat och utvecklat stadsmiljön, inte minst genom att influera och entusiasmera fastighetsägare, politiker, myndigheter och allmänhet. Nora har därigenom blivit en förebild för omsorgen om den gamla svenska trästaden som är ett av våra viktigaste bidrag till det europeiska bebyggelsearvet. Detta har inte minst noterats genom engagemanget i Tre trästäder samt 2 stycken Europa Nostra-utmärkelser.

För att säkerställa en fortsatt utveckling i Anders anda togs 2005 initiativ till en revidering av befintliga planer och anvisningar. Valet stod mellan att upphäva alla gamla planer och göra en ny detaljplan för hela stadskärnan, alternativt att införa områdesbestämmelser tillsammans med en byggnadsordning. Slutligen föll valet av många skäl på det sistnämnda.

Arbetet inleddes med en inventering och utvärdering av befintliga planer och dokument. Det konstaterades då att planerna var föråldrade men att den dokumenterade kunskapen om Noras bebyggelsehistoria var god. Byggnadsordningen har därför i första hand utformats som ett rationellt och tydligt arbetsredskap men ska givetvis också utgöra en översiktlig kunskaps- och inspirationskälla.

Enkelt uttryckt fungerar Områdesbestämmelserna som regleringstrument medan Byggnadsordningen, som är en fördjupning av Översiktsplanen, på ett mer övergripande sätt definierar och beskriver de olika byggnadsepokerna och miljöerna i stadskärnan, samt formulerar förhållningssätt till dessa.

För fördjupning i Noras bebyggelsehistoria och en bredare bild hänvisas till kommunens Översiktsplan 1999, Områdesplanen med sina fördjupningsdelar 1984, Nora stad: kulturhistorisk byggnadsinventering 1979 samt Fotodokumentation av stadskärnans bebyggelse 2003.

Vår förhoppning är att med den nya Byggnadsordningen och de nya Områdesbestämmelserna skall omsorgen om stadskärnan vara säkerställd för många år framåt.

Per Granlund
Stadsarkitekt

Göran Oldén
Arkitekt SAR/MSA

Sedan 2005 har arbetet med revidering av planer och dokument rörande Nora stadskärna pågått. Styrgrupp för arbetet har varit Monica Andersson, Leif Lindahl och Håkan Blomberg från Nora kommun samt Bertil Nilsson från Bergslagens Miljö- och Byggnämnd.

Reslutatet har du nu framför dig. De nya områdesbestämmelserna och byggnadsordningen kommer att vara ett efterlängtat verktyg och en bra handledning för såväl oss folkvalda som fastighetsägare i stadskärnan.

Nora i maj 2010.

Svenerik Nykvist
Kommunstyrelsens ordförande

Innehåll

BYGGNADSORDNING FÖR NORA STADSKÄRNA	9
STADENS FRAMVÄXT	16
TRÄSTADEN	20
STENSTADEN	28
DEN MODERNA OCH POSTMODERNA STADEN	32
DAGENS OCH FRAMTIDENS NORA	36
OFFENTLIG MILJÖ	40
KÄLLOR, LITTERATUR, ARKIV OCH KARTOR	45
OMRÅDESBESTÄMMELSER FÖR NORA STADSKÄRNA	47
PLANBESKRIVNING	49
GENOMFÖRANDEBESKRIVNING	63
BESTÄMMELSER	67
UPPHÄVANDE AV DETALJPLANER I NORA STADSKÄRNA	73

EUROPA NOSTRA PRISTAGARE

BYGGNADSORDNING FÖR NORA STADSKÄRNA

BYGGNADSORDNINGEN SOM ÄR EN
FÖRDJUPNING AV ÖVERSIKTSPLANEN
VANN LAGA KRAFT 2010 07 19

NORA KOMMUN

Byggnadsordning för Nora stadskärna

”Till stadens prydnad utvändigt samt säkerhet för eld invändigt”

Bygandet i våra städer har reglerats genom olika lagstiftningar sedan medeltiden. Dessa lagstiftningar har haft avgörande betydelse för hur våra städer har kommit att utformas. För Noras del har till exempel kontinuiteten i stadsplanernas utseende under flera århundraden varit avgörande för stadens tydliga struktur.

Under 1800-talet kompletterades stadsplanerna med lokala byggnadsordningar ”till stadens prydnad utvändigt samt säkerhet för eld invändigt”. Dessa var anpassade till förhållandena och förutsättningarna i den enskilda staden.

Under 1900-talet gick utvecklingen mot en alltmer generell och rikstäckande lagstiftning, som starkt påverkades av modernismen och de funktionalistiska idealen. Synen på staden som en konstnär-

lig helhet fick stå tillbaka för stadsrum som i första hand präglades av nyttotänkande. Därmed bröts en 300-årig stadsbyggnadstradition. Den gamla trästaden blev omodern och en symbol för fattigdom och ett ståndssamhälle som man ville avlägsna sig ifrån.

Nora befann sig i en lugnare utvecklingsfas under denna period. Tillsammans med en stark bevarandetradition och förutseende krafter fanns inte förutsättningarna för det rivningsraseri som drabbade flertalet andra städer under decennierna efter 1950.

Nora tillhör därför idag en av våra mest välbevarade trästäder vilka uppskattas för sin trivsamma skala, sin skönhet, sin blandning av olika funktioner och sina kulturvärden. Kvaliteter som om de går förlorade näppeligen kan återskapas.

Områdesbestämmelserna och Byggnadsordningen utgör beslutsunderlag vid lovprövning

I en så unik stad som Nora finns anledning att åter skapa ”den gamla stadsplanen” och ”den lokala byggnadsordningen” vilka är stadsbyggnadsinstrument som över tiden visat sig ha en långsiktigt hållbar inverkan. Med dagens stadsplanelagstiftning som har sina rötter i funktionalismen låter sig detta inte helt enkelt göras. Dagens städer, till viss del även Nora är idag sönderplottrade med små detaljplaner (sk. frimärksplaner) från olika tidpunkter och med inbördes olika målsättningar där tanken på stadens arkitektoniska helhet inte alltid har beaktats.

För Nora stadskärna har därför, istället för den gängse detaljplanen, upprättats områdesbestämmelser som är mer beskrivande, har ett mer långsiktigt helhetsperspektiv och är mer inriktade på återanvändning av befintlig bebyggelse. Som styr- och kunskapsdokument till områdesbestämmelserna har dessutom denna Byggnadsordning upprättats och antagits som en fördjupning av översiktsplanen.

En rättsverkande koppling mellan dessa och nedanstående kunskapsunderlag har gjorts enligt följande.

PRÖVNING AV LOV ENLIGT

3 KAPITLET PLAN - OCH BYGGLAGEN (PBL)

Byggnadsordningen ska tillsammans med områdesbestämmelserna utgöra bedömningsgrund vid prövning av lov enligt PBL:s 3 kapitel:s regler om hänsyn till stads- och landskapsbild, natur- och kulturvärden, byggnaders egenart och helhetsverkan samt miljömässiga värden.

Vid prövningen skall dessutom följande förordning och kunskapsunderlag beaktas:

Riksintresset för kulturmiljövården nr K33

Nora stad: kulturhistorisk byggnadsinventering 1979

Områdesplan för Nora stadskärna 1984

Fotodokumentation av stadskärnans bebyggelse 2003

Råd och anvisningar för vård av äldre byggnader, tomter och allmän plats. (se www.nora.se, Bygga & Bo, Nora stadskärna)

I de fall underlaget är otillräckligt skall en antikvarisk förundersökning komplettera detta.

Byggnadsordningen uttrycker inte någon avvägning mot övriga krav i PBL som också ska beaktas i det enskilda lovärendet.

Byggnadsordningen beskriver karaktärsdragen i bebyggelsen

Byggnadsordningen beskriver och anger uttalade förhållningssätt till karaktärsdragen i den bebyggelse och de miljöer som speglar olika epoker i stadskärnans historia. Dessutom kommer byggnadsordningen fortlöpande att kompletteras med råd och anvisningar till hur dessa karaktärsdrag ska vårdas. Den fungerar därmed också som inspirations- och kunskapsunderlag för fastighetsägare, företagare och allmänhet.

Dessa förhållningssätt tillsammans med bilagda råd och anvisningar baseras på Nora stad: kulturhistorisk byggnadsinventering 1979 samt Riksinstitutet för kulturmiljövården nr: K33 som omfattar Nora stadskärna och som lyder;

”Centrala Nora är en i sin helhet ovanligt välbevarad trädstadsmiljö som väsentligen undgått efterkrigstidens ofta genomgripande omvandling av liknande miljöer i landet.

Rutnätsplanen från 1644 med torget och dess medeltida kyrkplats som central punkt utgör den grundläggande strukturen. Inom kvarteren finns gårdsbildningar med flera välbevarade exempel på det för trädstäder traditionella mönstret med panelade oljemålade boningshus mot gatan och rödfär-

gade ekonomihus på gården; några gatuhus har ännu bevarade körportar. Härutöver finns enskilda träbyggnader med mycket stort kultur- och arkitekturhistoriskt egenvärde.

Bebyggelsen har i huvudsak tillkommit på 1700- och 1800-talen.

Byggnadskontinuiteten betonas också av kvalificerade exempel på träarkitekturen från tiden kring sekelskiftet 1900.

1800-talets befolkningstillväxt och reformerna under samma tid inom utbildning, förvaltning och socialt liv speglas av representativt utformade byggnader i sten och puts som kyrkan, nyuppförd 1878 - 1880, Rådhuset (ursprungligen skola), Stadshotellet (ursprungligen även stadshus) och Tingshuset. En annan framträdande stenbyggnad är Sparbanken, som tillkom i samband med den kommersiella blomstringsperioden under 1800-talets slut. Tillsammans med den i utkanten av centrum belägna, samtida och komplett bevarade stationsanläggningen (numera järnvägmuseum) understryker dessa officiella byggnader Noras karaktär av förindustriell småstad och administrativ – kommersiell huvudort för Nora bergslag.”

MÅLSÄTTNING FÖR NORAS STADSKÄRNAS BEVARANDE OCH UTVECKLING.

- **Nora stadskärna är en kulturhistoriskt och socialt värdefull miljö av riksintresse som skall bevaras, vårdas och återanvändas i största möjliga utsträckning.**
- **Stadskärnas roll som handels-, service- och administrativt centrum skall vidmakthållas.**
- **Den blandning av olika funktioner och verksamheter som kännetecknar stadskärnan skall behållas och utvecklas.**
- **Alla förändringar skall föregås av omsorgsfull och kvalificerad projektering så att kulturvärdena beaktas. Detta gäller såväl miljöer som enskilda byggnader och såväl exteriört som interiört.**

Epoker i stadens historia

Den svenska stadens historia sträcker sig mer än tusen år tillbaka i tiden. Med utgångspunkt från hur det svenska samhället varit organiserat kan följande stadstyper urskiljas.

Medeltidsstaden (cirka 1000-1530)

Handels- och hantverksstaden (cirka 1530-1850)

Industrialismens stad (cirka 1850-1980)

Den sistnämnda kan i sin tur delas upp i:

Liberalismens stad (cirka 1850-1930) vilken erbjöd helt nya möjligheter för individen, näringarna och handeln samt

Den funktionella staden (cirka 1930-1980) som främst är kopplad till byggandet av det svenska folkhemmet och bilsamhället.

På 1980-talet blev det uppenbart att det renodlade funktionalistiska stadsbyggnadsidealet med bl.a. storskalighet och uppdelning av stadens funktioner förbisåg viktiga mänskliga värden. Stadsbyggandet i dag inriktar sig därför på att återskapa den levande stadskärnan genom bl.a. större integration, utökat boende och en mänskligare skala. Ett febrilt sökande efter nya stadsbyggnadsprinciper pågår och har getts namn som; new urbanism, den nymoderna

staden, den postmoderna staden, informations- och kunskapsstaden etc.

Nora har sina rötter i medeltiden men får stadspri-
vilegier och sin första stadsplan först 1643 respektive 1644. En förödande brand 1731 utplånar sedan hela staden. Perioden efter branden fram till mitten av 1800-talet kan sägas vara Noras blomstringstid. Därefter har utvecklingen varit långsam men stabil. Nora stadskärna har påverkats mycket lite av utvecklingen under 1900-talet.

Utifrån idag avläsbara strukturer och bevarad bebyggelse har vi valt att dela in Noras bebyggelsehistoria på följande sätt.

Stadens framväxt ~1100 - 1731

Trästaden (Handels- och hantverksstaden)

1731- ~1850

Stenstaden (Liberalismens stad) ~1850 - ~1930

Den moderna och postmoderna staden ~1930 -

Varje avsnitt innehåller en kort historik och beskrivning av karaktärsdragen för respektive stadsepok samt formulerade förhållningssätt till miljön och bebyggelsen.

Olika epoker och byggnadsstilar samspekar i stadskärnan

Stadens framväxt 1100 - 1731

Handelsplats, stadsprivilegier, stadsplaner och stadsbränder

Nora med sitt strategiska läge vid Norasjön har sedan 1100-talet varit en viktig handels- och mötesplats. De bägge bergslagsdalarna med omnejd som utgör Noraskogs bergslag strålar här samman och möter den mellansvenska slättbygden. Via Järleåns dalgång fanns tidigt förbindelse med yttervärlden via hamnstaden Arboga. Här byttes bergslagens järn, trä och hudar mot spannmål och andra förnödenheter som fördes upp från Mälardalens slättbygder eller importerades via Arboga.

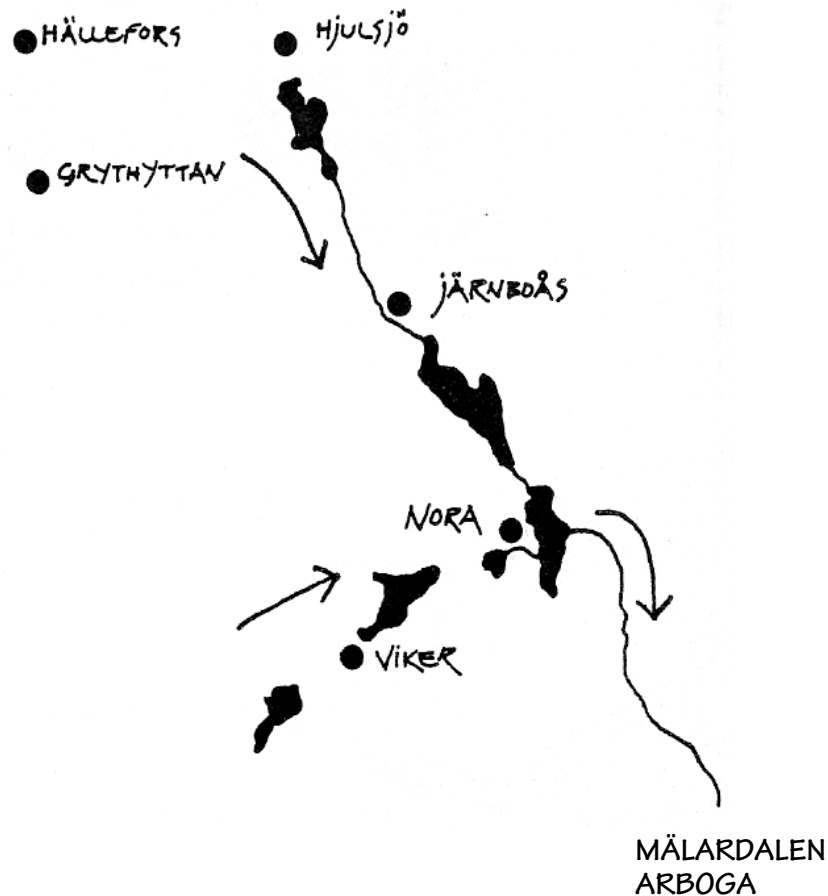
Från 1200-talet är Nora en egen socken med kyrka och torgplats belägna på samma plats som idag. Byn bestod dock bara av ett fåtal gårdar. Vid mitten av 1500-talet har byn vuxit till 15 gårdar, ett 80-tal kyrkbodar för bergsmän, 4 kronbodar för skatten och 6 handelsbodar för köpmännen i Örebro och Arboga vilka hade privilegium på handeln i Nora. Före den första stora stadsbranden 1608 har antalet gårdar blivit 45. Bostäderna och fähusen vid den här tiden är låga ofärgade timmerlängor med små öppningsbara gluggar och torvtäckta tak.

1643 kommer de efterlängtade stadsprivilegierna och Nora blir samtidigt residensstad i ett eget län. Den första stadsplanen antas redan 1644. Det är en

rutnätsplan i tidens anda med rektangulära likformiga kvarter omgivna av gator. Ett kvarter sparades ut för kyrkan, ett för torget och resten tomtindelades i 187 tomter. I likhet med samtida planer togs föga hänsyn till befintlig bebyggelse. Idén i den unga svenska stormakten var att samtliga städer skulle moderniseras. Liksom annorstädes fick man därför stora problem med att inordna den befintliga bebyggelsen i rutnätet.

1679 kom följaktligen en ny stadsplan med antalet tomter minskade till 121 och med kvarters- och tomtindelningar troligen något mer anpassad till verkligheten. Planens intentioner var sannolikt genomförda lagom till nästa stora stadsbrand 1731.

Den av ålder grånade timmerbebyggelsen på 1600-talet skilde sig inte nämnvärt från den tidigare till storlek och utformning men något till innehåll. Stadens borgare hade nu privilegium på handeln inom Noraskogs bergslag och den bedrevs i den egna gården. Ett stort antal bodar uppfördes också, både för eget bruk och för uthyrning till bergsmännens inkvartering och järnförråd. Omkring 1640 byggdes ett tvåvånings rödfärgat rådhus i torgets sydvästra hörn. Torget belades med kullersten 1650.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL BEVARADE RESTER OCH STRUKTURER FRÅN TIDEN FÖRE BRANDEN 1731

- Varsamhet skall gälla för de medeltida arkeologiska kulturlagren. Tillståndsplikt skall respekteras.
- Bevarade gatunät, kvarter och tomtindelningar som kan härledas till stadsplanerna från 1644 och 1679 skall behållas.
- Några rester från bebyggelse före branden 1731 finns troligtvis inte kvar i Nora mer än möjligen någon källare eller husgrund som i sådant fall skall inventeras och värnas.

Staden förr och nu

Stadsplanen från 1644 tillsammans med kopparsicket från 1703 i Suecia Antiqua härintill ger en bild av stadens tidiga utseende även om planverket över stormaktstidens Sverige visat sig innehålla vissa överdrifter och skönmålningar.

Vi ser kyrkan, rådhuset, gatustrukturen och den låga bebyggelsen med sina kålgårdar. Bebyggelsen breder ut sig från torget ner mot Norasjön.

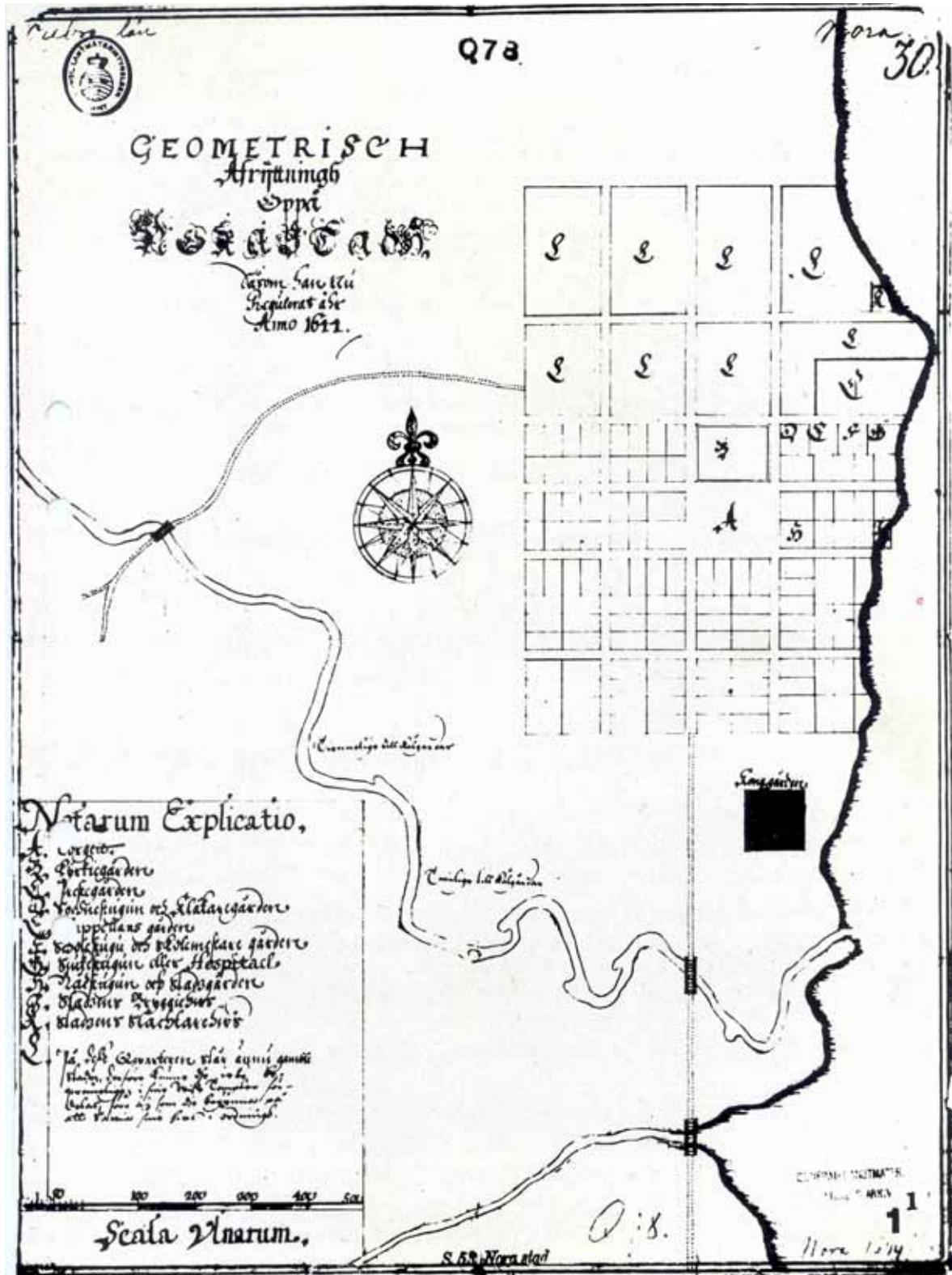
På håll skiljer sig dagens Nora förvånansvärt lite från 1700-talsstaden.

Suecia antiqua

Nora idag

Stadsplan 1644

Trästaden 1731- ~1850

Stad i aska och ruiner

1731 brann det alltså igen och hela staden låg åter i aska. För att motverka stadsbränder, som var ett ständigt återkommande gissel för de svenska trästäderna, hade Lantmäterikontoret utarbetat vissa stadsplaneideal. Problemet var att hinna reglera städerna efter en brand innan befolkningen, som ju saknade bostäder, redan återuppsbyggt den.

Två år efter branden anlände lantmätaren Wilhelm de Besche till Nora med en planidé som skulle göra staden brandsäkrare. Gatorna skulle breddas till 20 alnar (12 meter), tomterna skulle göras större och lantbruksbebyggelsen skulle flyttas ut ur staden. De Besche var givetvis för sent ute. Borgarna hade ju redan byggt upp det mesta. Den färdiga stadsplanen av 1733 bekräftade därför bara verkligheten.

Det blev ett rutnät som tidigare med 120 tomter samt Prästgården. Denna plan omarbetades i vissa detaljer av lantmätaren och norabon Carl von Porat och blev först då, 1778, fastställd av konungen. Denna stadsplan ligger till grund för stadskärnans strukturella utseende av i dag.

Efter branden 1731 uppmuntrades, genom löfte om skattelättnader, befolkningen att bygga i sten eller korsvirke. Detta skedde dock endast i några enstaka fall. Istället blev rödfärg från Dylta svavelbruk den vanligaste ytbehandlingen på timmerväggar och brädfodring. Det nerbrända Rådhuset återuppsbyggdes tämligen omgående men flyttades 1786 till grannhuset. Ett tingshus uppfördes 1736 och står ännu kvar öster om kyrkan.

Tingshuset från 1736

Ståtliga handelsgårdar

De sista årtiondena av 1700-talet innebär höjdpunkten för den klassiska järnhanteringens period och de första årtiondena av 1800-talet avslutar densamma. Den engelska ståltillverkningen börjar konkurrera, men Napoleonkriget har en stimulerande inverkan på verksamheten. Under detta halvsekel är handeln i Nora som intensivast och därmed handelsgårdarnas välstånd som störst.

1785 var Noras befolkning omkring 700 personer. Det fanns 41 mästare och 13 gesäller som var

verksamma inom 19 olika hantverk och av de 31 handelsmännen var 16 sysselsatta med tackjärn, spannmål och viktualier (livsmedel), 4 med krydd- och kramvaror (diverse) och 11 var småhandlare.

Ett nytt inslag i stadsbilden på 1820-talet är de rykande och luktande färgerierna och garverierna som etablerar sig vid sjöstranden. De var, tillsammans med några snickerier, de första industriföretagen i Nora.

Wedbergska gården från slutet av 1700-talet ägdes under större delen av 1800-talet av "Norakungen" Anders Wedberg

Kännetecken för Trästad.

Bebyggelsen fram mot slutet av 1700-talet bredde ut sig på ungefär 100 av de 121 tomterna och bestod fortfarande övervägande av envånings timrade längor som bildade kringbyggda gårdar. Under torvtaket var en vindsvåning med svalgång mot gården. Huset mot gatan innehöll oftast bostadsdelen och ibland även en handelsbod med försäljning genom en lucka mot gatan.

Inne på gården låg förråd, stall, ladugård, lada, brygghus, tvättstuga, bakstuga och bostadshus för tjänstefolk. Idag är många av de gamla gårdshusen rivna eller ersatta av nyare bostadshus, verkstadsbyggnader och liknande, men gårdarna har för det mesta behållit sin grundstruktur.

Även gatuhusen har förändrats med tiden. Exteriörerna är idag huvudsakligen av 1800-talskaraktär vilket innebär att: stengrunderna är putsade, taken är försedda med tegel, fasaderna är beklädda med lockläkt eller locklistpanel i falu rödfärg eller linoljefärg, fönstren är fyr- och sexrutade, ibland med losholtz (tvärpost), ytterdörrarna är av trä med varierande ålder och omfattningarna består oftast av oprofilerade sågade brädor.

Entrén till gården från gatan utgjordes oftast av ett portluder med träportar som förr stängdes nattetid. Ett särdrag för Noras äldre 1700-talsbebyggelse är att portarna och portomfattningarna utformades med stor omsorg (ofta med klassicerande detaljer), men inte fasaderna vilket tyder på att panelarkitekturen inte brutit igenom då portalkitekturen tillkom. Idag finns ett tjugotal portluder bevarade inom stadskärnan. Vissa portluder har rekonstruerats på senare år med stöd av gamla fotografier.

Den kringbyggda gården är typisk för 1700-talets bebyggelsestruktur i Nora, och utgör fortfarande stommen i Noras äldre bebyggelse. Mest påtaglig är denna äldre, slutna bebyggelse vid Svartälvsgratan, Kungsgatans norra del, Storgatan vid kvarteret Örnén samt vid Rådstugugatans norra del. I södra delen av staden finns liknande miljöer vid korsningen Rådstugugatan - Söderlånggatan och hörnet Söderlånggatan - Kungsgatan.

Denna bebyggelse som minner om den gamla handels- och hantverksstaden har blivit ett signum för Nora med stora trivsel-, skönhets- och turistvärden.

*Bergströmska gården.
Exteriören är huvudsakligen av 1800-talskaraktär.*

Bergströmska gården. Den kringbyggda gården är typisk för 1700-talets bebyggelsestruktur i Nora. Entren till gården utgjordes av ett portluder. Portarna och portomfattningarna utformades och smyckades med stor omsorg medans fasaderna var förhållandevis enkelt utförda.

forts. Kännetecken för Trästad.

Under slutet av 1700-talet och fram till mitten av 1800-talet ändrar sig stora delar av bebyggelsen i Nora radikalt. De låga envåningslängorna får en ansiktslyftning. Bostadshusen höjs i många fall till två våningar och fasaderna mot gatan lättas upp med ljusa oljefärger i nyantikens anda. Husen smyckas med klassicistiska byggnadsdetaljer inspirerade av antikens formelement i knutlådor, takfot, dörrar och omfattningar.

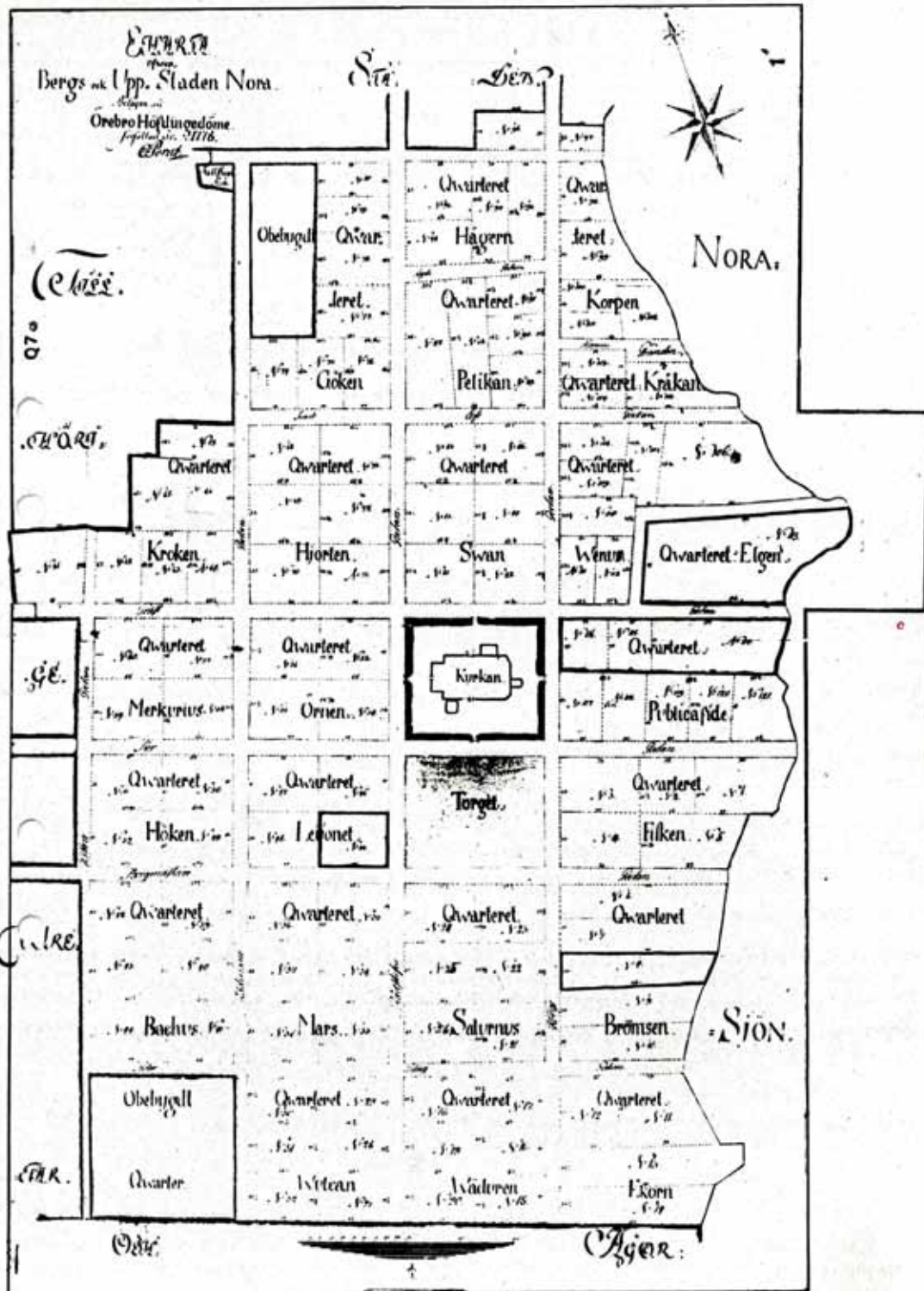
Denna stil får sin mest framträdande användning i de nya praktfulla bostadshus som flera borgare, i takt med det ökade välståndet, bygger på sina handelsgårdar. De markerar sin betydelse genom att skilja sig från omgivningen med större längd och

bredd, två höga våningar, hyvlade paneler eller ibland med putsade fasader utanpå trästommen och försedda med pilastrar, kapitäl, gesimser, tempelgavlar och andra klassicistiska element. En paradentré vänder sig mot gatan. Ibland innehåller bottenvåningen handel och en trappa upp ligger paradrummen i fil mot gatan.

Fasaderna som skulle efterlikna kontinentens rikt smyckade fasader huggna i marmor och andra naturstensmaterial snidades i Nora av skickliga hantverkare i trä eller formades i puts på tegelplattor som spikades på husens timmerstommar. Dessa byggnader uttrycker Noras glansperiod som centralort för järnhanteringen i Noraskogs bergslag.

Hedborgska gården uppförd 1855. Fasaden är smyckad med många klassicistiska formelement som pilastrar och lisener, gesimser med snidade tassar och tandsnittsfriser mm.

Stadsplan 1778

FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL TRÄSTADEN

- Bevarade gatunät, kvarter och tomtindelningar som kan härledas till stadsplanen från 1778 skall behållas.
- Bebyggelsen och bebyggelsestrukturen från 1700-talet, den kringbyggda gården, och de förnäma handelsgårdarna från slutet av 1700-talet till mitten 1800-talet skall bevaras, vårdas och underhållas. Alla förändringar kräver antikvarisk konsultation och vid behov förundersökning. Gestaltning, hantverksmetoder, byggnadsmaterial samt färgtyper och kulörer skall vara så nära det ursprungliga som möjligt alternativt befintligt utseende.
- Byggnader som förvanskats bör i de delar tidstypiska uttryck gått förlorade återställas.

Storgatan

Stenstaden ~1850 - ~1930

Järnbruksföretag och stadstillväxt

Nora klarar sig bra över mitten av 1800-talet genom närvaro av några större järnbruksföretag och deras ägarfamiljer, med "Norakungen" brukspatron Anders Wedberg i spetsen. Fransk-tyska kriget på 1860-70-talen blir en positiv injektion och ökar åter efterfrågan på Noras kvalitetsjärn, men vid krigsslutet går det utför.

1878 utvidgas stadsplanens rutnät med några kvarter åt väster och en park (Skolparken, numer Anders Wedbergs park).

Hagby egendom inkorporeras 1897, och planläggs 1912 i en stadsplan med oregelbundet, mjukt böljande gatunät och nationalromantiska villor som byggs på stora tomter. Man inspirerades av samtida idéer om "trädgårdsstaden" och en naturnära organisk estetik.

För rutstaden innebär 1912 års stadsplan att man inför rätten att bygga högre hus (10 – 12 meter till takfot) samtidigt som gatorna på planen breddas för att svälja den nya tidens trafik. Flertalet av de gamla gatuhusen genomskärs av stadsplanelinjalen och blir saneringsmogna över en natt. Lyckligtvis har mycket få gatuhus ersatts med nyare bebyggelse. Kännetecknande för dessa är just att de är indragna en bit från gatan.

1912 års plan är den senaste stadsplan som finns för stadskärnan och är nu till största delen ersatt med Områdesbestämmelser som antogs 2010.

Kännetecken för Stenstaden

Byggnadsstilen är inledningsvis inspirerad av antikens formelement för att sedan vid sekelskiftet övergå i jugend och nationalromantik. Under 1920-talet kommer sedan en återgång till de klassiska idealen.

Det övergripande samhällsansvar som växer fram under andra hälften av 1800-talet manifesteras genom representativt utformade solitärer i tegel (eller slaggsten) med kalkputsade fasader som exempelvis Folkkolan "Pedagogien" 1841 (numera Rådhus), Stadshuset och Stadshotellet 1875 (numera enbart Stadshotell), Nya Tingshuset 1905 samt Kyrkan som nyuppfördes 1880 i nygotik med spira istället för den tidigare barockinspirerade tornhuv.

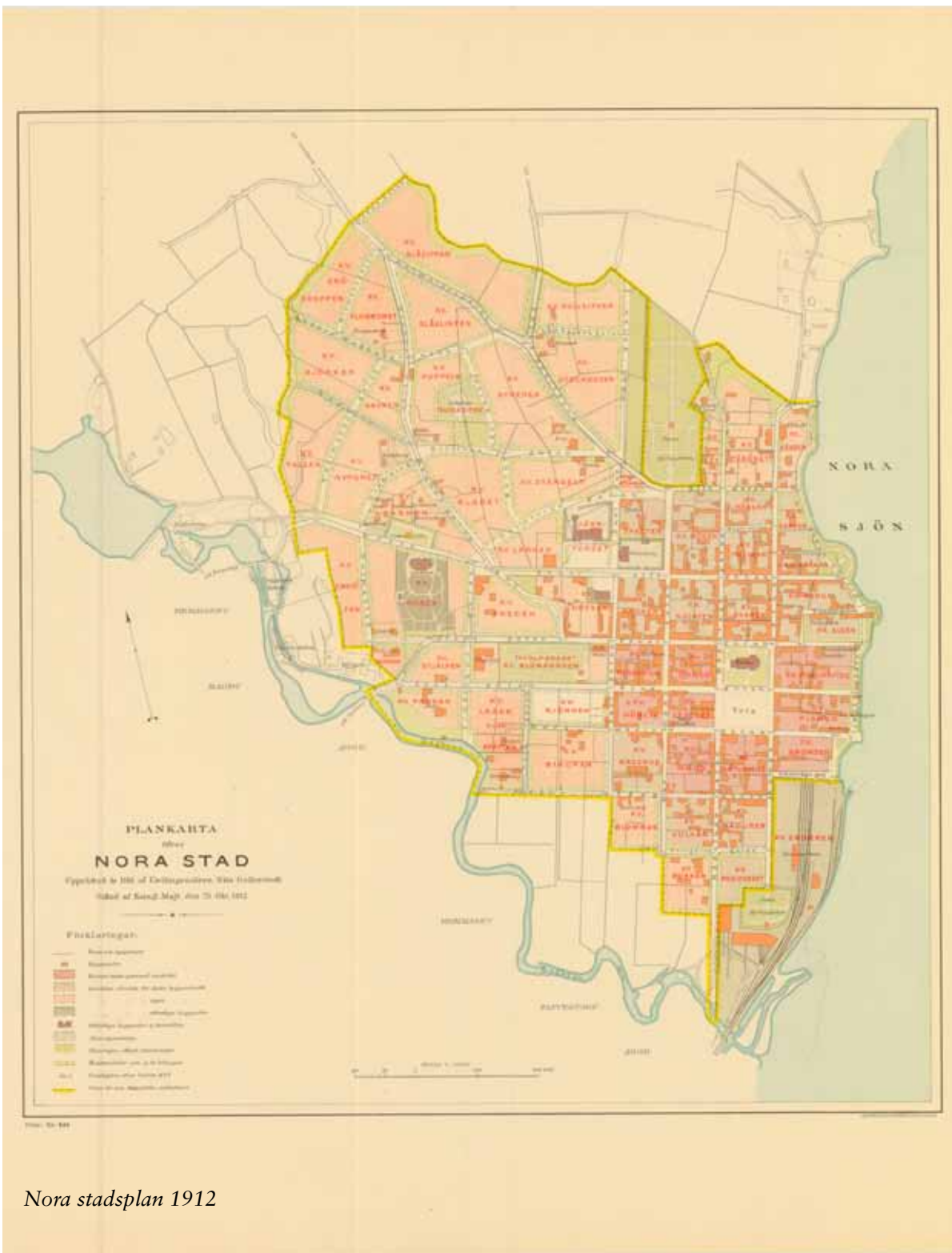
En annan framträdande stenbyggnad är Sparbanken, som tillkom i samband med den kommersiella blomstringsperioden under 1800-talets slut.

Vid denna tid bildas också de första folkrörelserna vilkas samlingslokaler fortfarande manifesterar sig i stadskärnan även om användningen i dag är en annan. Missionshuset och betelkapellet är från 1870-talet och IOGT-lokalen är från 1924.

Tillsammans med Anders Wedbergs park och den komplett bevarade stationsanläggningen från 1857 (stationshuset uppfört 1901) understryker bebyggelsen från den här tiden Noras karaktär av förindustriell småstad samt administrativ och kommersiell huvudort för Nora bergslag.

*Sveriges första järnvägs-
linje för persontrafik
öppnades mellan Nora
och Ervalla 1856.*

PLANKAHTA
NORA STAD

Typografiskt förlag af Collingenssons, Åbo, förlagshuset
Hälsö af Sång, Åbo, Åbo 25 494, 1912

- Plankartegen**
- Blått färgat område: Vatten och åsar
 - Rött färgat område: Stadsgränser
 - Grönt färgat område: Skogsområden
 - Orange färgat område: Skogsområden med skogsägare
 - Blått färgat område: Vatten
 - Grönt färgat område: Skogsområden med skogsägare
 - Orange färgat område: Skogsområden med skogsägare
 - Blått färgat område: Vatten
 - Grönt färgat område: Skogsområden
 - Orange färgat område: Skogsområden med skogsägare
 - Blått färgat område: Vatten
 - Grönt färgat område: Skogsområden
 - Orange färgat område: Skogsområden med skogsägare

Nora stadsplan 1912

FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL STENSTADEN

- **Byggnadernas ursprungliga material och utformning bevaras och underhålls i största möjliga utsträckning såväl exteriört som interiört.**
- **Byggnader som förvanskats exteriört ska i de delar tidstypiska uttryck gått förlorade återställas.**
- **Stationsanläggningen ska bevaras i så tidstypiskt uttryck som möjligt.**

Stadshotellet. Ursprungligen också Rådhus

Den moderna och postmoderna staden ~1930 -

Från stadssanering till Europa Nostra-utmärkelser

Stadens expansion efter första världskriget har varit långsam men stabil, med några industriföretag som dominerande sysselsättningskapare. Detta är ett av skälen till att Nora till större delen undgick de genomgripande stadssaneringar som drabbade flertalet städer under de expansiva decennierna kring 1960.

Bebyggelsens förändringar kännetecknas av att enstaka hus har bytts ut allteftersom det har rests önskemål om en bank, en affär eller ett flerbostadshus. Byggnadsstilen är inledningsvis funktionalistisk för att sedan övergå i postmodernism.

1963 kom en saneringsplan som var positiv till ett bevarande av miljön, men förespråkade omfattande nybyggnad i anpassad form. Sedan dess har flertalet nybyggnader inom "rutstaden" anpassats till den äldre bebyggelsemiljön när det gäller storlek och fasadmateriäl. Däremot har gårdsmiljöerna med småskalig och varierad uthusbebyggelse i flera fall spolierats. Kvarteret Bacchus är det enda exemplet på totalsanering och nybyggnad i 50- och 60-talens anda, men ett tidstypiskt sådant. Denna bebyggelse är just nu föremål för upprustning och fasadförändringar.

Enstaka hus har bytts ut allteftersom det har rests önskemål om en bank, en affär eller ett flerbostadshus. I detta fall bostadshus i stilfull funktionalism. Borgmästaregatan 2

1965 slogs Nora ihop med den omkringliggande Noraskogs kommun och därmed blev Nitro Nobel i Gyttorp den största arbetsgivaren.

1970-talet blev en höjdpunkt för pendling och befolkningen ökade kraftigt genom inflyttande örebroare. I takt därmed har nya bostadsområden växt upp och sakta raderat ut den gamla, väl definierade gränsen mellan staden och landsbygden. I de flesta fall har det inneburit villaområden med friliggande hus av blandad karaktär, men i vissa grupphusområden har man försökt med sluten bebyggelse som påminner om rutstadens gårdar.

Under 1970-talet uppmärksammades Noras kulturvärden alltmer och det förtjänstfulla arbetet med att bevara Noras kvaliteter tog sin början, vilket bl.a. resulterat i Europa Nostra-utmärkelser.

Synen på utformningen av nyttillkommande bebyggelse har sedan 1930-talet förändrats från att hela stadskärnan skulle moderniseras till nostalgiskt pastischbyggnade till dagens synsätt att spegla vår tid i sitt uttryck men anpassad i form, skala, placering och materialval till den befintliga bebyggelsen. Nora församlingshem är ett utmärkt exempel på det sistnämnda, vilket bekräftas av att det utsetts till Sveriges yngsta byggnadsminne.

Noras bebyggelsehistoria sträcker sig över nio sekler, men stadskärnan har fortfarande många drag gemensamt med tidigare epoker. De boende blandas med arbetande och handlande. Den täta småskaliga bebyggelsen samspelar med det kuperade skogslandskapet, och kyrktornet mitt i byn signalerar fortfarande - Här ligger bygdens centrum!

Nora församlingshem är ett utmärkt exempel på att ny bebyggelse kan anpassas till befintlig, vilket bekräftats av att det utsetts till Sveriges yngsta byggnadsminne.

Kännetecken för bebyggelsen efter 1930

Stadens entré har förändrat karaktär, dels genom en ny infart med överdriven kapacitet, dels genom nybyggnader vid Storgatan i kvarteren Lejonet och Höken.

Ökade sociala åtaganden har medfört några storbyggen. 1937 flyttade Folkskolan till kv. Trasten. Därefter har ytterligare ett skolkomplex 1968 uppförts i detta kvarter samt ett i kvarteret Bikupan 1966, det senare med idrottsanläggningar. Kvarteret Göken med renoverade 1700-tals gatuhus har kompletterats med moderna anläggningar för äldreomsorg (1974). I kvarteret Höken har ett nytt bibliotek

och affärskomplex uppförts 1981. Dessa sentida bebyggelser skiljer sig markant från tidigare genom sin större skala och att de inte tar hänsyn till äldre ägo- och byggnadskultur. Bebyggelsen följer därmed inte den tidigare gårdstrukturen utan är fritt placerad i kvarter och ibland inte ens placerad utmed gatorna.

Många av de solitära hus som infogats i ett kvarter efter 1912 är, på grund av stadsplanens direktiv, indragna några meter från den gamla gatan och 3-4 våningar höga. De är uppförda i ett flertal nya material och har ofta stora glasade partier mot gatan.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL SENTIDA BEFINTLIG BEBYGGELSE

- **Den sentida bebyggelsens kulturvärden kan vara svåra att definiera, men generellt gäller vid en förändring att byggnadernas karaktärsdrag ska beaktas samt dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.**
- **Genom att värna den sentida bebyggelsens originalitet skapas förutsättningar för att även vår tids tillägg i stadskärnan ska få leva kvar och sätta sina avtryck i den framtida kulturmiljön.**

Kv. Lejonet

Dagens och framtidens Nora

Den lilla och medelstora staden tillhör framtiden

Noras bebyggelsestruktur, bebyggelsemiljö samt de ingående enskilda byggnaderna har genom århundradena vårdats och utvecklats med stor varsamhet och intresse. Sammantaget utgör de ett unikt kulturarv som idag kanske är kommunens värdefullaste konkurrensfördel inför framtiden samt ett mycket viktigt bidrag till marknadsföringen av Bergslagen.

I kommunens översiktsplan från 1999 finns ett övergripande mål för all verksamhet som lyder: ”Goda livsvillkor för kommunens invånare samt en hållbar utveckling för kommande generationer”.

Att vårda och utveckla stadsmiljön innebär fortsatt goda sociala livsvillkor för invånarna samt en hållbar utveckling ur såväl ekonomiskt, ekologiskt som kulturellt perspektiv.

Nora kommun bör därför fortsätta att verka för vård och underhåll av byggnader, bebyggelsemiljöer och allmän mark. Omsorgen om bebyggelsen bör inte bara gälla den äldre träbebyggelsen, utan också omfatta den modernare bebyggelsen som speglar kommunens utveckling under skilda tidsepoker.

Utrymme skall även finnas för utveckling av ny bebyggelse som speglar vår tid. Det är dock viktigt att sådan projektering utförs med stor kunskap, omsorg och hänsyn till den befintliga miljön. Utformningen av Kyrkans nya församlingshem som avgjordes genom en arkitekttävling är ett lysande exempel på vad som kan åstadkommas med ansvar och kunskap.

De omvälvande saneringar och omgestaltningar som skedde i våra stadskärnor under andra delen av 1900-talet har medfört en ökad förståelse och uppskattning av kvaliteterna i den äldre bebyggelsen.

Boverket gav för några år sedan ut en rapport med namnet Den måttfulla staden. Följande finns att hämta i boken:

Den lilla och medelstora staden tillhör framtiden. Här finns chansen att pröva en långsiktigt bärkraftig stadsmodell genom samspel mellan stad och land. Här är närheten stor mellan människor och mellan funktioner. Samtidigt är den svenska staden gles och grön. Det är en måttfull stad som är begriplig och som har en lokal byggnadskultur värd att värna och utveckla.

Den gamla staden var formad med en stark känsla för rumsverkan. Framtidens stad kan gott bygga på den gamla. Den tidigare bebyggelsen håller all slags kvalitet med en säker och smakfull hantering av form och material.

Att bevara och att bygga sunt och ekonomiskt är i enlighet med svensk byggnadstradition. Då håller man sig inom en måttlig och mänsklig ram och får ett stadsbyggande med koncentration, klarhet och känsla.

En god boendemiljö är en blandning av boende och annan verksamhet som ger utveckling för handel, näringsliv och turism.

ÖVERGRIPANDE FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL HELA STADSKÄRNAN.

Kulturhistorisk och karaktärskapande bebyggelse, miljö och struktur bevaras och förnyas varsamt.

Befintlig bebyggelse, miljö och struktur av värde för stadskärnans karaktär, kulturhistoria och skönhet bevaras så att varje tidsepok i stadens historia blir läsbar. Förändringar görs med respekt för helheten samtidigt som de blir tydligt avläsbara. Befintlig bebyggelse färgsätts enligt den färgkaraktär som hör tidsepoken till. Inom denna färgkaraktär görs färgvalet sedan med hänsyn till omgivande bebyggelse. All befintlig bebyggelse ska i största möjliga utsträckning bevaras. Undantag kan vara byggnader som inte passar in i miljön.

Ny bebyggelse utformas med arkitektonisk och konstnärlig kvalitet.

I den traditionella "rutnätsstaden" kantas gatorna av bebyggelse med små, mer eller mindre slutna, gårdsbildningar innanför. I de fall omotiverade luckor uppkommit kan möjligheter till viss kompletteringsbebyggelse finnas om den av expertis bedöms värdig stadskärnans karaktär och kulturvärden, dvs. är förenlig med områdesplanens Q- och q- bestämmelser.

Ny bebyggelse gestaltas med samma tydlighet, läsbarhet och uttryck för tiden som finns hos den äldre bebyggelsen och infogas med omsorg och i samspel med eller i medveten kontrast till omgivande bebyggelse.

Ny bebyggelse utmed gata placeras företrädesvis med långsidan i gatulinjen och bör ansluta till befintlig bebyggelselinje oavsett ägostruktur, dvs. företrädesvis enligt 1778 års stadsplan.

Det offentliga rummets attraktivitet stärks.

Det offentliga rummets betydelse för upplevelsen av staden medför särskilda krav på dess utformning och på den bebyggelse som vänder sina fasader mot detta rum.

- **Gatu- och torgrum**

Stadskärnans gator och torg vårdas med utgångspunkt från sina historiska karaktärer och funktionella grunder. Gatu- och torgrum som förvanskats genom ökade trafikytor bör återställas.

- **Gröna rum**

Innerstadens parker vårdas och vidmakthålls efter de kvaliteter som utgår från parkernas funktion i staden samt deras kulturhistoriska värden. Gröna ytor som förvanskats eller undanträngts bör återställas.

- **Inredning**

Ljussättning och skyltar anpassas till stadsbilden och utformas så att de berikar staden, samverkar med byggnadernas utformning och underordnas det kulturhistoriska värdet. Skyltlådor, stora belysta skyltytor och lysande taks skyltar undviks helt. Inventarier av teknisk natur som t.ex. elskåp, återvinningsanläggningar mm. bör få en diskret placering och om möjligt anpassas i kulör.

Den mosaik av bebyggelse och miljöer som är dagens Nora

Timmerhus i kvarteret Saturnus som med ledning av utformning och bevarade äldre trädetaljer sannolikt kan hänföras till 1700-talet

Tingshuset från 1905. En monumentalbyggnad med bevarad jugendkaraktär som minner om det övergripande samhällsansvar som växer fram under andra hälften av 1800-talet

Offentlig miljö

Allmänt

Utformningen av den offentliga miljön måste ägnas samma omsorg som byggnaderna i stadskärnan. Det är kulturmiljön i sin helhet som är viktig att värna, därför får t.ex. inte trafikbelastningen bli för stor. Det skulle varken hus eller gator tåla. För varje avsnitt nedan kommer efter hand råd och anvisningar att utformas.

Gator och torg

De öppna gaturummen i stadskärnan bildar ett nät av siktlinjer. I Nora når dessa siktlinjer fortfarande det omgivande landskapet istället för att blockeras av senare tillkommen kringbebyggelse vilket är fallet i nästan alla andra rutnätsstäder. Dessutom finns på många platser siktförbindelse med kyrkan och vattentornet. Förutom de estetiska värdena är den goda sikten, rutnätet och landmärkena viktiga ur lokaliserings- och trygghetssynpunkt. Vid nybyggnation bör därför särskild hänsyn tas till byggnaders höjd och förhållande till siktlinjer.

Kungsgatan

Med utgångspunkt från hur invånarna använt och använder stadskärnan kan den delas in i olika karaktärer som exempelvis affärsgatan, boendegatan, strandpromenaden, halvprivata och privata gårdar, torgen och de öppna platserna osv. Det är viktigt att dessa karaktärer identifieras och beaktas vid all typ av förändring.

Gatorna skall avgränsas i sidled av husfasader, träd, plank, staket eller häckar. Portöppningar och glapp mellan husen bör finnas för att ge kontakt med gårdarna.

Natursten är det givna materialet som markbeläggning i stadskärnan. Förutom att kullersten, gatsten och granithällar harmonierar bäst med den äldre bebyggelsen är det också det mest slitstarka materialet. Målsättningen är att successivt återgå till beläggning med smågatsten i solfjädermönster på körbanorna inom rutstaden.

Mot husvägg bör kullersten eller gatsten användas som "utjämnare". Skvalkoppar under stup-
Rådstugugatan

rörsavkastare samt vattenrännor på trottoarer kan lämpligen vara av natursten. Vattenrännor som utgör hinder för rörelsehindrade bör åtgärdas. Där det krävs ramper och annan utrustning för att göra byggnader tillgängliga från gatan skall utformning och materialval ägnas stor omsorg.

Trottoarer bör anpassas till rörelsehindrade. Gatsten i kombination med rader av sågad granitsten eller naturfärgade betongplattor kan vara ett alternativ och på mindre centrala gatuavsnitt enbart släta naturfärgade betongplattor. Kantsten skall vara av granit vilken avfasas vid övergångsställen. För mer detaljerade anvisningar beträffande handikappanpassningar i stadskärnan hänvisas till Nora kommuns tillgänglighetsplan samt planen för enkelt avhjälpna hinder.

Parkeringsytor bör varieras och uppdelas med träd och beläggning av ex. gatsten, grus, kullersten eller armerat gräs.

Storgatan

Parker och grönska

Det är träden och det gröna som tillsammans med byggnaderna skapar rummen i staden. Precis som det ställs krav på byggnaders och gators bevarande är det lika viktigt att stadens grönska bevaras och förnyas på rätt sätt.

I Noras småskaliga stadskärna finns inga alléer och det passar inte heller här. Däremot finns enstaka trädrader och ensamstående träd. De står i anslutning till en trädgård eller har planterats av kommunen i anslutning till någon öppen plats. Enstaka träd kan därför användas på väl valda platser, speciellt där det tidigare funnits träd.

I stadskärnan finns många privata trädgårdar som spelar stor roll för det offentliga rummet. Stora träd och annan grönska sticker upp och hänger över plank och murar. Denna är av betydande värde för gatubilden samtidigt som den kan försvåra skötseln av det offentliga rummet. Rådgör därför med stads-trädgårdsmästaren om växtval i dessa lägen.

Borgmästargatan

Nora torg

Nora torg skall framhävas som stadens centrala mötesplats. Torget skall huvudsakligen vara belagt med kullersten samt kantas av träd. Övriga öppna platser bör ha rader med sågad granitsten eller naturfärgade betongplattor i kombination med gatsten. Även dessa ytor kan avgränsas mot gatan med hjälp av trädrader.

Göthlinska gården

Göthlinska gården är öppen för allmänheten. Trädgården innehåller både fruktträd, köksträdgård och finträdgård med rosor och liljor. En av våren fågnader är när trädgården färgas blå av tusentals scillor.

Anders Wedbergs park

I Anders Wedbergs park bör det stora urvalet av olika träd vårdas och förnyas så att parken kan fungera med element som ”botanisk trädgård“ likväl som lek- och fritidspark. Små namnbrickor som anger trädart bör sättas upp på respektive träd.

Strandpromenaden

Strandpromenaden är en värdefull offentlig yta utmed Norasjön. Trädbeståndet behöver ses över och promenadstråket bör utvidgas så att det ansluter till det nyanlagda gångstråket utmed Hagbyån.

Belysning

I stadskärnan har man sedan länge använt svartmålad lyktor på stolpe eller konsolarm. Utformningen bör styras av äldre lyktmodeller i Nora. Glödlampor eller motsvarande ljusfärg bör användas. I vissa fall behöver ljusstyrkan förstärkas med miljöanpassad belysning på mast, på vajer eller högt placerad på husvägg. Speciellt viktiga och intressanta byggnader kan med fördel fasadbelysas.

Skyltar

Trafikskyltar bör vara så få och så små som möjligt. Butiksskyltar skall vara så få som möjligt. I första hand bör de ansluta till den traditionella typen i svart järn, placerad vinkelrätt från väggen på 2,5 – 3 meters höjd. Skyltarna bör bestå av endera: en symbol för produkten, produktens beteckning, butikens namn eller en kombination av dessa. För att minska antalet skyltar bör varunamn ej förekomma. Skyltar som är självlysande ("neonlådor") är mindre lämpliga, men om de utformas och färgsättes för att smälta in i miljön, kan de accepteras. Självlysande skyltar ska ha fast sken. Traditionella skyltar belyses lämpligen med en spotlight.

Gatunamnskyltar skall vara av "äldre" modell med bokstäver i relief, samt innehålla gatunamn och kvarterets namn.

Avgränsningar

Avgränsningar, ledstänger och räcken bör utföras traditionellt i smidesjärn eller stenspöllare sammanbundna med kedjor eller stänger. Nora eller Bergslagens kommunalförbund bör på sikt ta fram en egen typ av "betongsuggor" som symboliserar stadens identitet eller en bergslagsidentitet.

Inredning på allmän plats

Nora har en särskild policy som gäller för skyltning och utformning av uteserveringar i innerstaden, se Områdesplanen från 1984 och Bergslagens miljö och byggförvaltningens hemsida www.lindesberg.se

Andra viktiga detaljer är valet av bänkar, papperskorgar och andra möbler i gaturummet. Inredningspolicy samt en grönstrukturplan bör tas fram av Nora kommun, Bergslagens miljö och byggförvaltning samt Bergslagens Kommunalteknik i samförstånd.

Källor, litteratur, arkiv och kartor

Översiktsplan Nora kommun 1999
Områdesplan för Nora stadskärna 1984
Brandskyddsplan för stadskärnan 2007
Nora stad: kulturhistorisk byggnadsinventering 1979
Fotodokumentation av stadskärnans bebyggelse 2003
Riksintresset för kulturmiljövården nr K33
Stadsplaner, förslag till stadsplaner och andra planer från 1644, 1679, 1733, 1778, 1878, 1912, 1963

Medverkande tjänstemän

Huvudman är Nora kommun genom tjänstemän på Bergslagens miljö och byggförvaltning BMB.
Planen utfördes av Arkitektur & Kultur Arild KB genom arkitekt SAR/MSA Göran Oldén i samverkan med kommunens tjänstemän.

OMRÅDESBESTÄMMELSER FÖR NORA STADSKÄRNA

OMRÅDESBESTÄMMELSER FÖR NORA STADSKÄRNA
VANN LAGA KRAFT 2010 07 19

NORA KOMMUN

OMRÅDESBESTÄMMELSER FÖR NORA STADSKÄRNA

HANDLINGAR

Denna handling innehåller planbeskrivning, genomförandebeskrivning, planbestämmelser och plankarta.

Till planbeskrivningen bifogas: Utdrag ur Plan och bygglagen (bilaga 1), Fastighetsägareförteckning (bilaga 2), Byggnadsordning för Nora stadskärna (bilaga 3).

Områdesbestämmelserna för Nora stadskärna har upprättats av Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning (BMB) och Arkitektur & Kultur Arild KB för Nora kommun.

PLANBESKRIVNING

PLANPROCESS

Områdesbestämmelserna hanteras enligt normalt planförfarande vilket innebär att dessa, efter det att samråd har genomförts och inkomna skrivelser sammanfattats i en samrådsredogörelse, ställs ut offentligt för granskning innan antagandet kan ske.

BAKGRUND

Gällande detaljplan för merparten av Nora stadskärna är från 1912 och är idag helt otidsenlig och oanvändbar.

För att i någon mån råda bot på detta upprättades 1984 en Områdesplan för Nora stadskärna. Områdesplanen är antagen som en fördjupning av Översiktsplanen 1999 och fungerar därmed som ett betydelsefullt rådgivande och klargörande instrument till berörda detaljplaner och till dessa områdesbestämmelser samt vid lovgivning men har ingen egen juridisk verkan.

För att värna och utveckla kulturmiljön i Nora stadskärna behövs tydliga juridiskt verkande regler vilket också förordas i Översiktsplanen.

Som en följd härav har Nora kommun tagit initiativ till att områdesbestämmelser upprättas för den kulturhistoriskt värdefulla delen av stadskärnan. Dessutom ska en fördjupning av översiktsplanen upprättas för stadskärnan i form av en Byggnadsordning. Byggnadsordningen är ett vägledande kunskapsdokument av stor betydelse för denna plan.

Samverkan har skett med länsstyrelsen i Örebro, med Riksantikvarieämbetet och med Boverket.

UPPDRAG

Program för planarbetet antogs av Kommunfullmäktige 2005-09-28.

I beslutet föreslås att ”kulturmiljön skyddas genom att man utformar en plan som genom anknytning till regelverket i PBL på bästa sätt bevarar kulturhistoriska värden i Nora stadskärna. Under planarbetet skall parallellt skissas både ett förslag till Detaljplan och ett förslag till Områdesbestämmelser. Vid lämpligt tillfälle avgörs vilken plantyp som skall genomföras.

Till planen skall fogas en utförlig och lättillgänglig planbeskrivning med en Stadsmiljöhandbok som redovisar en analys och värdering av bebyggelsemiljön samt förhållningsregler för eventuella förändringar. Alternativa finansieringsmetoder skall sökas. Planarbetet genomförs av konsult och kommunens tjänstemän i samverkan.

Den politiska styrningen kan säkerställas genom att en styrgrupp med politiker följer planarbetet.

Den tekniska styrningen hanteras av Stadsarkitektkontoret som leder planarbetet.

Planarbetet bör kontinuerligt förankras hos befolkningen i Nora.

Efter egna utredningar och studier av andra kommuners val av planform samt i samråd med Riksantikvarieämbetet RAÄ och Boverket, beslutade styrgruppen 2007-05-24 att genomföra Områdesbestämmelser för stadskärnan och att utarbeta en Byggnadsordning. Under processen beslutades att Byggnadsordningen skulle utarbetas med inriktning att antas som en fördjupning av översiktsplanen.

SYFTE OCH RÄTTVERKANDE BESLUT

SYFTE

Nora skall ha ett regleringsinstrument i form av områdesbestämmelser som täcker de kulturhistoriskt värdefulla delarna av stadskärnan.

Områdesbestämmelserna skall:

- säkerställa riksintresset för kulturmiljön K33 Centrala Nora
- underlätta hantering av bygglovfrågor.
- skydda kulturvärden och den unika helhetsmiljön som finns i Nora stadskärna.
- ge kommunen möjlighet att påverka bebyggelseutvecklingen med stor hänsyn till den befintliga miljöns karaktär och särdrag.
- bidra till en god utformning av yttre miljöer för allmän mark och tomtmark.
- bevara och utveckla en måttfull blandning av olika verksamheter som handel, hantverk, kontor, boende mm inom Nora stadskärna

BYGGNADSORDNING FÖR NORA STADSKÄRNA

Byggnadsordningen beskriver Noras bebyggelsehistoria samt definierar och uttrycker ett förhållnings-sätt till miljöns kulturvärden, dvs. de arkitektoniska, estetiska, urbana och kulturhistoriska kvaliteterna. Byggnadsordningen som är en fördjupning av översiktsplanen är ett vägledande styr- och kunskapsdokument av stor betydelse för dessa områdesbestämmelser.

För bedömning och kunskapsinhämtning i det enskilda lovärendet har det gjorts en rättsverkande koppling mellan dessa Områdesbestämmelser och Byggnadsordningen samt vidare till nedanstående kunskapsunderlag: Riksintresset för kulturmiljövård nr: K33, Nora stad: kulturhistorisk byggnadsinventering 1979, Områdesplan för Nora stadskärna 1984, Fotodokumentation av stadskärnans bebyggelse 2003 samt Råd och anvisningar för vård av äldre byggnader, tomter och allmän plats som är under utarbetande.

BRANDSKYDDSPLAN FÖR NORA STAD

En Brandskyddsplan för Nora stad är antagen av kommunfullmäktige 2007-02-28. Den gäller som en integrerad fullvärdig del av dessa områdesbestämmelser.

LOKALA ORDNINGSFÖRESKRIFTER

Lokala ordningsföreskrifter knutna till detaljplanlagt område upphör att gälla vid införandet av områdesbestämmelser.

Föreskrifterna beslutades av kommunfullmäktige den 28 november 1995 och ändring beträffande bilaga 1 beslutades den 17 december 1996. En revidering har påbörjats och genom särskilt beslut i kommunfullmäktige kommer dessa att gälla i samma utsträckning som tidigare.

UTÖKAD LOVPLIKT

När områdesbestämmelserna vinner laga kraft upphävs befintliga detaljplaner. Det innebär att bygglovsplikten minskas i vissa avseenden. För att återställa lovsplikten införs därför i områdesbestämmelserna bestämmelser om utökad lovsplikt. Den utökade lovsplikten innebär en skärpning av lovsplikten i vissa avseenden i förhållande till vad som tidigare gällt inom det detaljplanlagda området.

AVVÄGNING ENLIGT MILJÖBALKEN

Enligt Miljöbalkens 6 kap. §11 och 12 ska kommunen göra en miljöbedömning om upphävandet av de befintliga detaljplanerna och införandet av Områdesbestämmelserna för Nora stadskärna kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Om så bedöms vara fallet skall en miljökonsekvensbeskrivning upprättas. Miljöbedömningen redovisar inte någon betydande miljöpåverkan.

SAMMANFATTNING AV PLANFÖRSLAGET

Nora stadskärna är en boplats av medeltida ursprung. Stadskärnan planlades i samband med stadsrättigheterna 1643 i form av en rutnätsplan som fortfarande till större delen är avläsbar i dagens stadsstruktur.

Nora stadskärna är en väl fungerande och vida uppmärksammas välbevarad och attraktiv småstadsmiljö med stora positiva miljö- och kulturvärden. Med sin blandning av bostäder, affärer, verksamheter och service upplevs stadskärnan stimulerande och levande inte minst under sommarhalvåret med det ökande tillskottet av kulturturism.

Områdesbestämmelserna anger inte någon byggrätt men det råder heller inte något byggnadsförbud. I den färdigbyggda stadskärnan är dock behovet av ytterligare bebyggelse begränsad.

Områdesbestämmelserna preciserar inte heller utformningen av ny bebyggelse och markanvändning. Byggandets omfattning, utformning samt markanvändning avgörs istället utifrån de övergripande kraven på att all fysisk förändring och ändrad användning av stadsmiljön skall underställas kulturvärdena och den traditionella användningen samt de allmängiltiga lagarna i Plan- och bygglagen och övriga samhällslagar som rör exempelvis miljö, hälsa och säkerhet.

Vid en lovprövning görs en samlad bedömning av ovannämnda aspekter. Detta kan leda till att en förändring inte kan tillåtas trots att den inte strider mot områdesbestämmelserna.

Vid en förändring med betydande påverkan på områdets helhetskaraktär, eller då samförstånd inte kan uppnås mellan olika enskilda intressen, kan det bli nödvändigt att upprätta en detaljplan för att reglera användning, byggrätter, utformning och genomförande.

För att ytterligare säkerställa kulturvärdena har all bebyggelse åsatts övergripande skyddsbestämmelser som förtydligas i en Byggnadsordning som är antagen som en fördjupning av översiktsplanen. För bedömning och kunskapsinhämtning i det enskilda lovändret har det gjorts en rättsverkande koppling mellan Byggnadsordningen och områdesbestämmelserna samt till ett antal andra kunskapsdokument. Vidare har förhöjd lovplikt införts, samt rekommendationer om antikvariska förundersökningar och antikvariskt sakkunnig samt arkeologiska bedömningar.

I vissa fall rekommenderas avgiftsbefrielse i samband med bygglov.

En Miljökonsekvensbeskrivning har inte bedömts nödvändig.

Det ”öppna” förhållningssättet till användning, byggrätt och utformning ställer mycket stora krav på god kompetens vid lovgivning, på genomarbetade kunskapsunderlag, på specialistkompetens beträffande kulturvärden, samt på noggrann och omsorgsfull projektering. Miljö- och kulturvärdena i den riksintressanta delen av Nora stadskärna med Europa Nostra-utmärkelse får dock anses ha en sådan betydelse för kommunen att insatser av detta slag väl motiveras.

RÅD OCH REKOMMENDATIONER

BESLUT

Nedanstående råd och rekommendationer kommer att tillämpas vid lovhantering om inte annat meddelas.

LÄNSMUSEETS ROLL

Vid större lovpliktiga åtgärder (t ex ny-, till- och ombyggnad, rivning och schaktning) skall läns museet ges tillfälle till yttrande.

AVGIFTSBEFRIELSE I SAMBAND MED BYGGLOV

Åtgärder på delar av fasad eller tak som överensstämmer med anvisningarna i Byggnadsordningen samt dess hänvisningar och som godkänts av ansvarig tjänsteman genom tjänsteanteckning är befriade från avgifter för bygglov.

ANTIKNVARISK FÖRUNDERSÖKNING

Finns inte tillräcklig information om kulturvärden för att byggnadsnämnden skall kunna ta ställning i ett lovärende (*PBL 8:20*) skall komplettering ske genom en antikvarisk förundersökning vilken bekostas av byggherren.

ANTIKNVARISKT SAKKUNNIG

Vid mer omfattande förändringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse skall i kontrollplanen ställas krav på antikvariskt sakkunnig.

PLANDATA

LÄGE, AREAL OCH PLANGRÄNS

Nora stads kärna ligger i Nora kommun i den norra delen av Örebro län.

Planområdets areal är ca 28 ha och följer i stort gränsen för riksintresset för kulturmiljövården nr: K33 Centrala Nora.

Området avgränsas av Norasjön – del av kv. Häggen – Tullbacken – Rådmansgatan – Svartälvgatan – Skolgatan – Prästgatan – Tingshusgatan – Storgatan – del av kv. Höken – Borgmästargatan – Rådmansgatan – Herrgårdsgatan – Rådstugugatan samt dess förlängning ner till Hagbyån – Norasjön.

Se plankarta.

Planområdet täcker hela den ursprungligen planlagda "rutnätsstaden" enligt 1644 års och 1778 års stadsplan bortsett från kvarteren Trasten, Bacchus och Blomman samt halva kvarteret Höken vilka genomgått sådana förändringar att de inte längre kan omfattas i de övergripande planbestämmelserna Q och q (se planbestämmelser).

Dessa uteslutna kvarter kommer att behandlas i andra planer bl.a. i det pågående arbetet med en fördjupning av översiktsplanen för södra delen av Nora stads kärna.

I planområdet ingår också Anders Wedbergs park (Skolparken), Rådhuset och Tingshuset och Järnvägsområdet, som alla är exempel på det sena 1800-talets utökade statliga och kommunala engagemang i samhällsfrågor och officiella inrättningar.

ÄGOFÖRHÅLLANDEN

Se separat fastighetsägareförteckning.

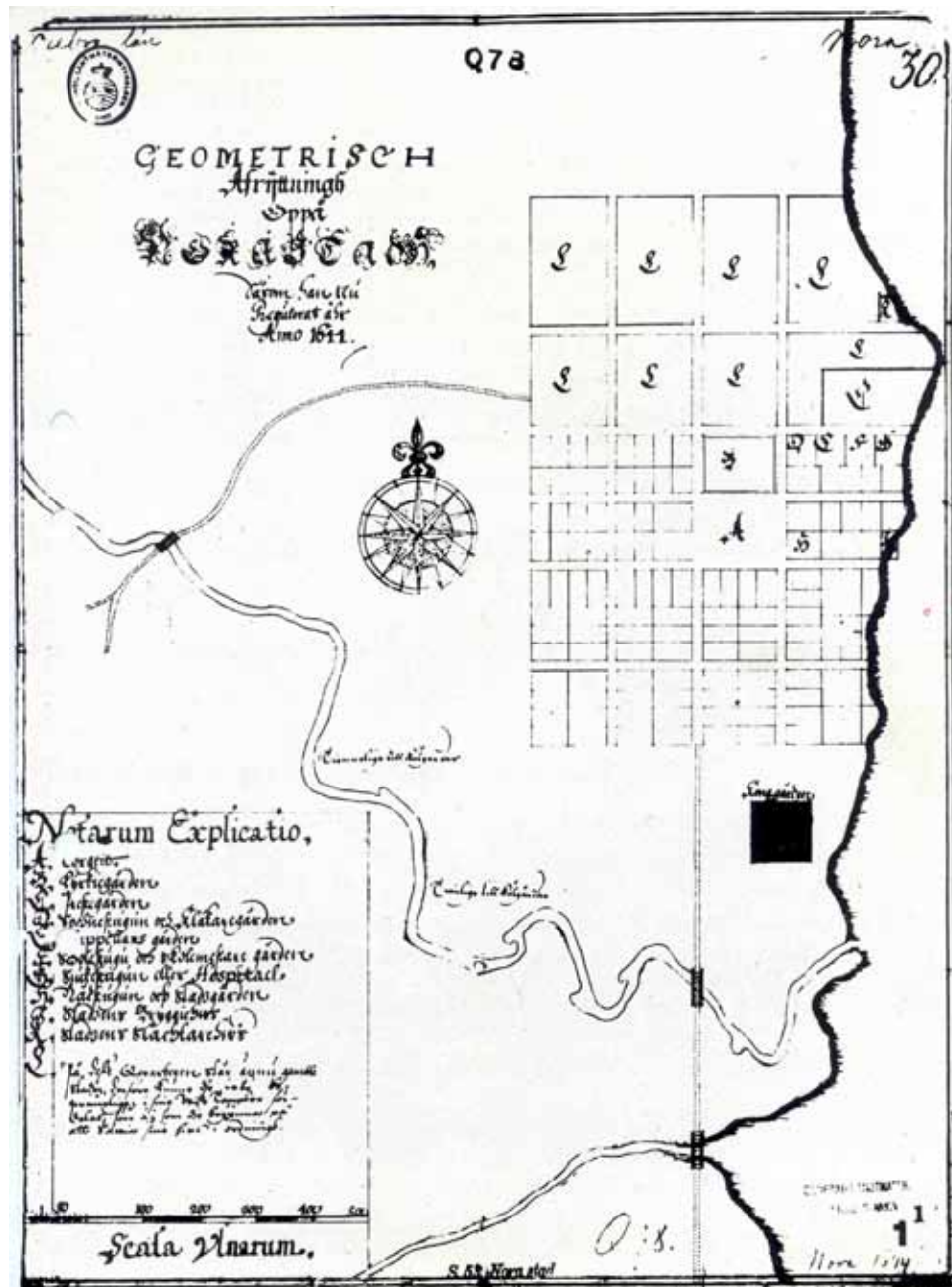
Offentligt ägda fastigheter är 24 stycken. Dessa täcker ca. 26 % av planområdets yta.

Det innebär att jämte kommunen är det de privata fastighetsägarna som har störst möjlighet att påverka stads kärnans värnande och utveckling.

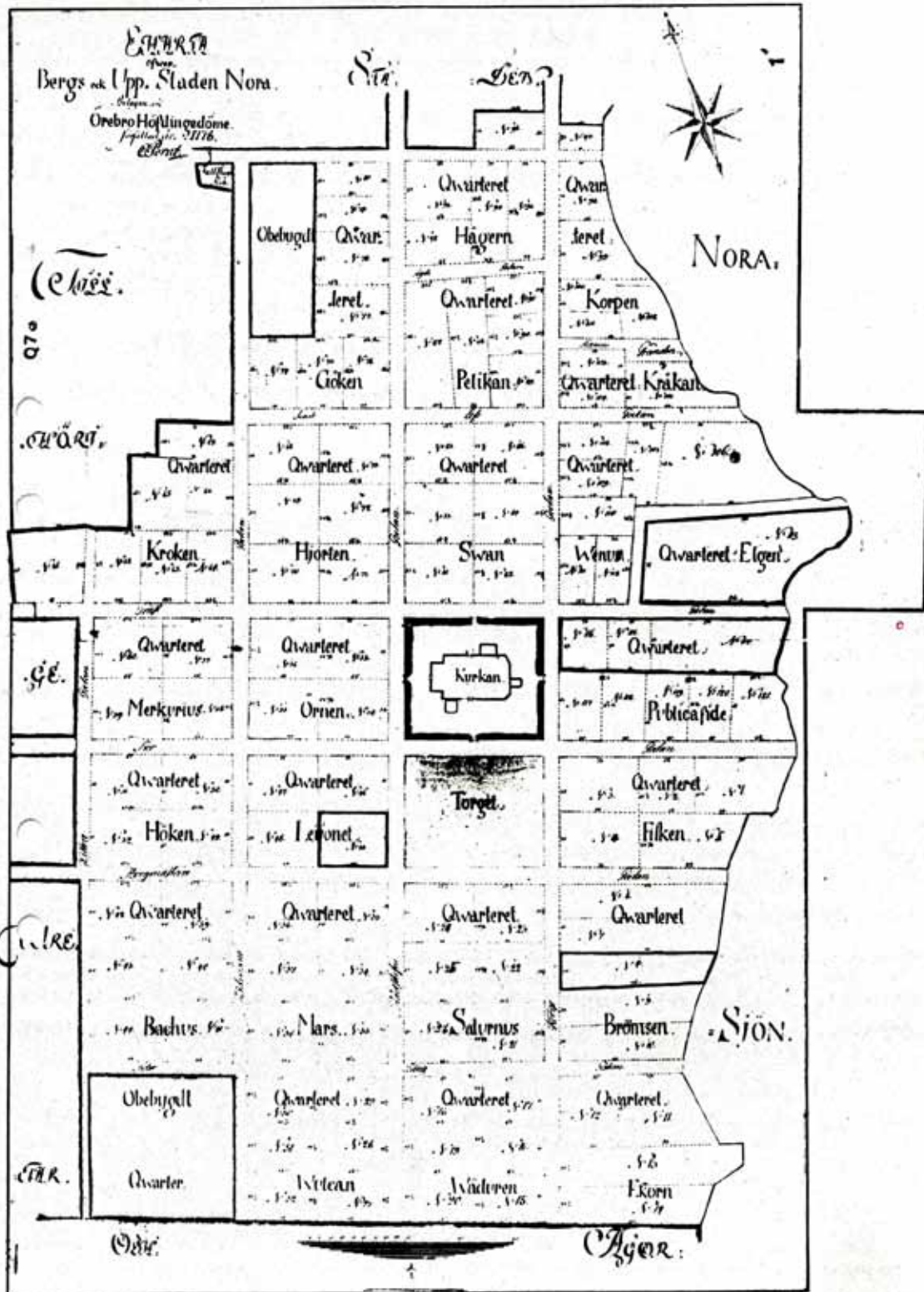
Det är ovanligt i stads kärnan med tomträtt eller annan uthyrning av mark.

ÄLDRE STADSPLANER

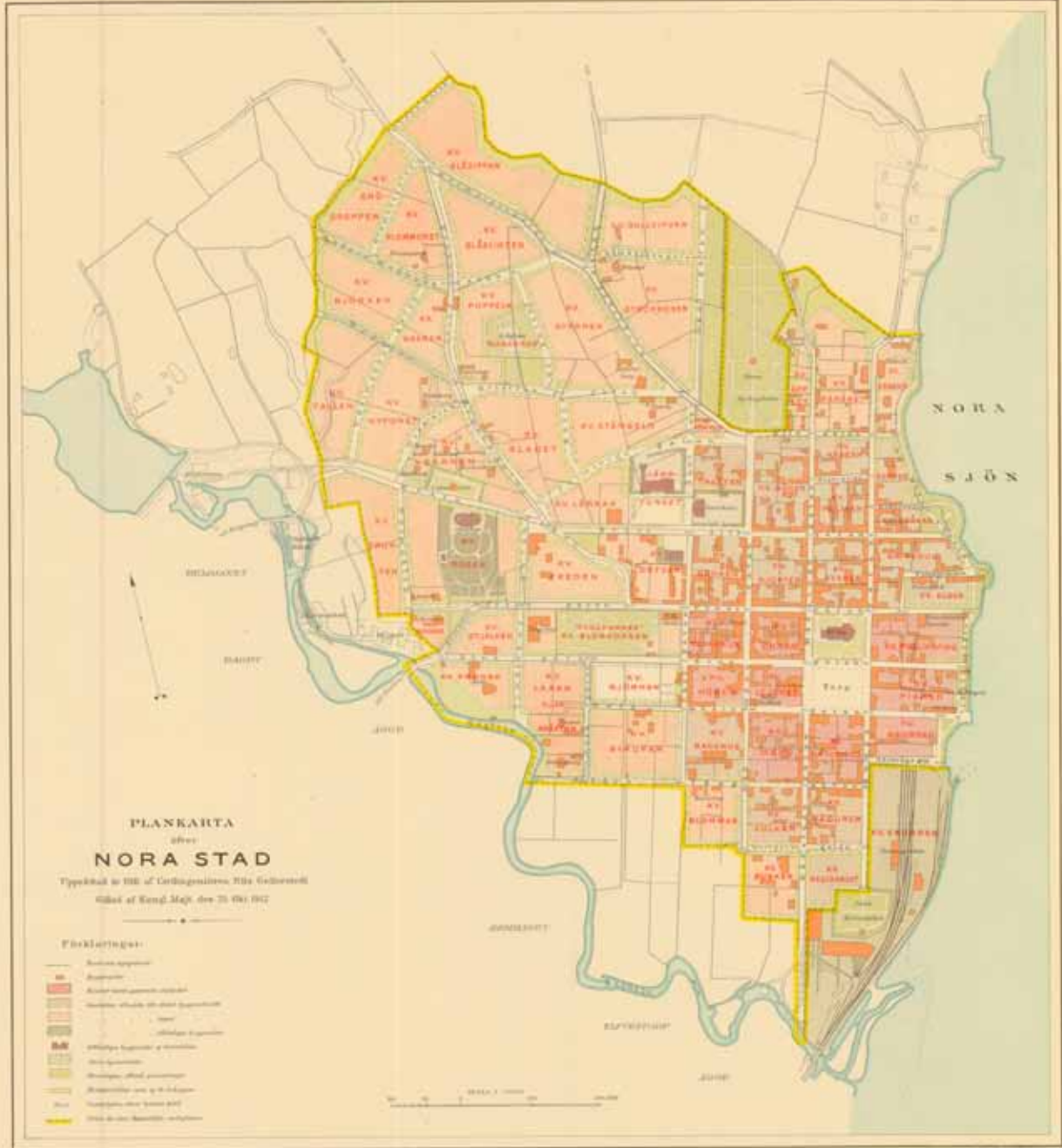
Nora stadskärna har tidigare haft fastställda heltäckande stadsplaner 1644, 1679, 1778, 1878 och 1912, dvs. med ett intervall av ungefär 100 år.

Stadsplan 1644

Stadsplan 1778

Stadsplan 1912

AKTUELLA PLANER

KOMMUNTÄCKANDE ÖVERSIKTSPLAN

Nora kommun har en kommuntäckande Översiktsplan antagen 1999. I denna anges bl.a. följande specifikt för stadskärnan;

”I centralorten skall även i framtiden den gamla stadskärnan utgöra kommunens funktionella och känslomässiga centrum. Tyngdpunkten inom handel och service skall finnas kvar inom stadskärnan samtidigt som de goda villkoren för boende skall tillvaratas och förbättras.”

”Den välbevarade stadskärnan, som utgör riksintresse för kulturmiljövården med sin småstads-karaktär, skall vårdas omsorgsfullt. För att möta nya funktionskrav måste förändringar tillåtas. Alla förändringar måste föregås av en omsorgsfull och kvalificerad projektering och i nära samarbete med antikvariska myndigheter.”

”I det fortsatta arbetet med bevarandefrågor inom Nora stadskärna är det viktigt att stadskärnans traditionella roll som service- och administrationscentrum behålls. Förutom vård av de äldre bebyggelsemiljöerna skall kommunen även arbeta för att senare tiders tillskott till kulturmiljön underhålls.”

”Den turistiska marknadsföringen är viktig och ska grundas på kulturmiljövårderna. Europa Nostra-utmärkelsens tre delar: stadskärnan, veteranjärnvägen och Pershyttan ska vårdas och utvecklas.”

Vidare anges:

”För riksintressen skall om så erfordras införas områdesbestämmelser för att skydda intresset.”

”För de mest värdefulla miljöerna inom Nora kommun ska skyddsbestämmelser upprättas.”

Kommunfullmäktige i Nora beslöt 1979 att upprätta en områdesplan för Nora stadskärna där kommunen uttalar sin målsättning för stadsmiljöns framtid.

OMRÅDESPLAN FÖR NORA STADSKÄR- NA 1984 ANTAGEN SOM FÖRDJUPNING AV ÖVERSIKTSPLANEN 1999

Områdesplanen antogs 1984 och fick i Översiktsplanen 1999 status som en fördjupning av denna.

I Områdesplanen beskrivs stadens bebyggelsehistoria baserad på läns museets kulturhistoriska bebyg-

gelseinventering från 1979. Vidare beskrivs stadsmiljöns kvaliteter, brister, väsentliga egenskaper och tekniska tillstånd samt hur stadskärnan fungerar för boende, arbetande och besökande. Utifrån stadskärnans estetiska, funktionella och museala kvaliteter har sedan utretts vad som skall bevaras och hur förändringar kan ske, vilket redovisas i ett antal kvartersplaner.

Områdesplanen är ett handlingsprogram för de kommunala nämnderna vid detaljplanering, tillståndsgivning och konkreta åtgärder. Den utgör även råd och riktlinjer för privata initiativ. Med tiden har utgångspunkter och synsätt delvis förändrats. Områdesplanen ersätts därför nu med Byggnadsordning för Nora stadskärna som fördjupning av översiktsplanen.

DETALJPLANER.

Detaljplanen från 1912 omfattar merparten av stadskärnan. Insprängd i denna finns ett antal mindre detaljplaner, s.k. frimärksplaner, som reglerar de exploateringsåtgärder som genomförts efter 1912. För samtliga planer har genomförandetiden gått ut. Inom planområdet finns följande detaljplaner som helt eller delvis ersätts med dessa områdesbestämmelser.

	Antagen	Laga kraft
001 Nora stad	1912-10-25	
019 Kroken, del av	1940-11-02	
035 Väduren	1955-01-07	
046 Kråkan, Hågern, Korpen	1958-10-30	
047 Hågern	1958-12-05	
053 Karlsäng, område vid	1962-06-13	
054 Duvan m fl	1962-08-10	
073 Pelikan	1964-08-28	
074 Kronan m fl	1964-12-03	
075 Trasten	1964-12-10	
102 Lejonet	1970-01-29	
119 Kroken	1973-11-03	
124 Göken	1974-08-14	
143 Höken och Björnen	1977-11-09	
161 Hjorten	1981-12-03	
179 Vulkan och Busken	1986-06-19	
186 Saturnus	1987-11-05	
193 Lejonet, del av	1989-01-23 §4Kf	1989-02-22
216 Publica Fide, del av	1996-10-29 §117	1996-12-04
225 Publica Fide, del av	2002-05-02 §30	2002-06-05

AKTUELLA LAGAR, FÖRESKRIFTER OCH STYRDOKUMENT

RIKSINTRESSE

Stadskärnan är Riksintresse för kulturmiljövården nr: K33. Riksintresset omfattar i stort sett samma område som nu planeras ingå i områdesbestämmelserna.

Riksintressebeskrivningen lyder:

”Centrala Nora är en i sin helhet ovanligt välbevarad trädstadsmiljö som väsentligen undgått efterkrigstidens ofta genomgripande omvandling av liknande miljöer i landet.

Rutnätsplanen från 1644 med torget och dess medeltida kyrkplats som central punkt utgör den grundläggande strukturen. Inom kvarteren finns gårdsbildningar med flera välbevarade exempel på det för trädstäder traditionella mönstret med panelade oljemålade boningshus mot gatan och rödfärgade ekonomihus på gården; några gatuhus har ännu bevarade körportar. Härutöver finns enskilda träbyggnader med mycket stort kultur- och arkitekturhistoriskt egenvärde.

Bebyggelsen har i huvudsak tillkommit på 1700- och 1800-talen. Byggnadskontinuiteten betonas också av kvalificerade exempel på träarkitekturen från tiden kring sekelskiftet 1900.

1800-talets befolkningstillväxt och reformerna under samma tid inom utbildning, förvaltning och socialt liv speglas av representativt utformade byggnader i sten och puts som kyrkan, nyuppförd 1878 - 1880, Rådhuset (ursprungligen skola), Stadshotellet (ursprungligen även stadshus) och Tingshuset. En annan framträdande stenbyggnad är Sparbanken, som tillkom i samband med den kommersiella blomstringsperioden under 1800-talets slut. Tillsammans med den i utkanten av centrum belägna, samtida och komplett bevarade stationsanläggningen (numera järnvägmuseum) understryker dessa officiella byggnader Noras karaktär av förindustriell småstad och administrativ – kommersiell huvudort för Nora bergslag.”

FORNLÄMNINGAR

Fornlämning 164:1 (Stadslager) i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister omfattar i det närmaste hela planområdet (se plankarta på sidan 68).

Fornlämningar är skyddade enligt Kulturminneslagen vilket bland annat innebär att den som avser att utföra gräv- och schaktningsarbeten inom en fornlämning ska samråda med Länsstyrelsen angående tillstånd.

Länsstyrelsen har att bedöma om arkeologiska förundersökningar krävs för att ta ställning till ett eventuellt tillstånd och om detta tillstånd ska förenas med skäliga krav på särskild undersökning för att dokumentera fornlämningen och ta till vara fornfynd.

BYGGNADSMINNEN

Följande byggnadsminnen finns inom planområdet:

Mars 10, Åkaregården

Mars 13, f.d. Spruthuset

Residenset 3, Nora-Ervalla Järnväg 1:1 m fl. Järnvägsanläggning

Älgen 1, Publica fide 8-9, kyrkoherdeboställe, komministerboställe, klockaregård och församlingshem

Bromsen 1, Göthlinska gården

PROGRAM, STRATEGIER, KUNSKAPSDOKUMENT

Strategiplan för Nora kommun (ingår i budgetarbete varje år)

Trafikplan Nora 1999-06-02

Brandskyddsplan för stadskärnan 2007-12-28

Nora stad, kulturhistorisk bebyggelseinventering, Länsmuseet 1979

Fotodokumentation av stadskärnans bebyggelse 2003

UTMÄRKELSER

Europa Nostra-utmärkelser till Nora för unik kulturmiljö:

1993 Nora stad, Pershyttan och Veteranjärnvägen
Motivering: "För det framgångsrika genomförandet av ett långt och komplicerat projekt som bevarat staden Noras historiska och kulturella miljö vilket inkluderar trähusen, industriminnena och järnvägen till Pershyttan."

2002 Nora församlingshem

FÖRUTSÄTTNINGAR

ALLMÄNT

Under denna rubrik beskrivs förutsättningarna för planarbetet ur ett allsidigt perspektiv. Samtliga dessa aspekter vägs in vid en lovansökan, men allt regleras inte i områdesbestämmelserna, som i första hand tar sin utgångspunkt i att all fysisk förändring och ändrad användning av stadsmiljön skall underställas kulturvärdena och den traditionella användningen. Vid en betydande påverkan på områdets helhetskaraktär kan därför en detaljplan bli nödvändig för att reglera samtliga dessa aspekter.

BEBYGGELSEHISTORIA

Nora stadskärna är en boplatz av medeltida ursprung. Stadskärnan planlades i samband med stadsrättigheterna 1643 i form av en rutnätsplan som fortfarande till större delen är avläsbar i dagens stadstruktur. Staden har starkt präglats av bergsbruket och träbyggandets förutsättningar samt de klassicistiska stilidealerna och 1800-talets reformer, som manifesterades i representativt utformade byggnader i sten och puts.

1963 antogs en saneringsplan. Sedan dess har ett antal nybyggnader tillkommit inom rutnätsstaden, vilka kännetecknas av en anpassning till den äldre bebyggelsen med avseende på storlek och fasadmaterial, men där den småskaliga och varierande uthusbebyggelsen oftast spolierats.

År 1995 byggdes ett nytt församlingshem ritat av arkitekterna Tina Wiik och Ingrid Reppen. Det har blivit mycket uppmärksammat för sin kvalificerade arkitektoniska gestaltning och tilldelades år 2002 Europeiska unionens kulturarvspris, Europa Nostra-priset, som exempel på en föredömligt utformad ny byggnad i en historisk miljö.

NULÄGE

Nora stadskärna är idag en väl fungerande och vida uppmärksammat välbevarad och attraktiv småstadsmiljö med stora positiva miljö- och kulturvärden. Med sin blandning av bostäder, affärer, verksamheter och service upplevs stadskärnan stimulerande och levande, inte minst under sommarhalvåret med det ökande tillskottet av kulturturism.

GEOTEKNISKA FÖRHÅLLANDEN

Nora har naturligt växt fram på den fasta marken runt kyrkan med berg i dagen på vissa platser.

Vid byggnadsåtgärder i stadskärnan har det framkommit att jorden i den mellersta och norra delen av området består av morän på berg, medan den i den södra delen består av lera och fyllnadsmassor med varierat djup.

De äldre byggnaderna är ytligt grundlagda på stenar. Djupare grundläggning och källare finns också i många fastigheter.

BYGGD MILJÖ

Bebyggelse

Stadskärnan utgör en mycket värdefull stadsmiljö med sin välbevarade struktur från 1600-talet och bebyggelse från i huvudsak 1700- och 1800-talen samt tidigt 1900-tal. Kännetecknande är den kringbyggda gården, de förnäma handelsgårdarna med sin avancerade trä- och putsarkitektur samt representativt utformade officiella byggnader i sten och puts.

Inom planområdet ryms också den komplett bevarade stationsanläggningen.

Området består av ett 90-tal gårdar/fastigheter i ca. 25 kvarter (beroende på definition).

Bostäder, arbetsplatser och service

Den dominerande typen av bostadshus är den kringbyggda gården i ett till två plan varav vissa är enfamiljsbostäder. Dessutom finns ca. 13 st. småhus och ca. 52 st. hyreshus inom stadskärnan.

Butiker och offentlig verksamhet står för huvuddelen av arbetsplatserna.

Inom stadskärnan finns två större livsmedelsbutiker, systembolag, hotell, bank, 5-6 restauranger, bokhandel, bosättningsaffär, 2-3 caféer, optiker, urmakare, skoaffärer, vitvaru- och elbutik, blomster- och grönsakshandlare, sportaffär, keramiker samt 3-4 klädaffärer.

Allmän plats, gator och trafik

Kommunen är ansvarig för all allmän platsmark i form av gator, torg och parker.

Tillfarter för biltrafik till området finns till Storgatan från väster och mot Kungsgatan och Rådman-gatan från norr.

Busstrafik till Örebro, Hällefors och Lindesberg m.fl. orter trafikerar i dag stadskärnan med hållplats vid torget och vid Anders Wedbergs park.

Särskilda cykel- och gångvägar finns i Skolgatans förlängning mot söder och mot norr samt i Prästgatan och Söderlånggatans förlängning mot väster. Gångvägar finns dessutom utmed strandpromena-den.

Det finns idag inga restriktioner för transporttrafiken till och från butiker och andra företag.

Större offentliga parkeringsplatser med tillåten parkering i 24 timmar finns på Torget med 100 platser och inom kvarteret Residenset med 56 platser. Dessutom finns parkering utmed gator och på privata och offentliga gårdar.

2007 infördes parkeringsregler som tillåter parkering 2 timmar på gatumark inom stadskärnan. En parkeringsskiva (P-skiva) ska användas och parkeringsövervakning tillämpas. Inga parkeringsplatser är ännu avgiftsbelagda inom Nora stadskärna.

Parker

Planlagd parkmark finns i Anders Wedbergs park i stadskärnans västra del och vid Strandpromenaden i dess östra del. Även Kyrkogården är en parkmiljö liksom del av stationsområdet.

Närströvområden

Större närströvområden i anslutning till stadskärnan finns på Alntorpsö i Norasjön och vid Hagbyån med Ängarna söder om stadskärnan. Inom stadskärnan finns stora ytor i de södra delarna som kan utvecklas.

Strandnära områden

Beträffande de strandnära områdena som ingår i bestämelseområdet gäller, enligt övergångsbestämmelserna till de nya strandskyddsbestämmelserna enligt miljöbalken, bl a att äldre bestämmelser skall tillämpas eftersom planarbetet inleddes före den 1 juli 2009.

Enligt 10 §, lag om införande av miljöbalk 1998:811, gäller att strandområden som vid utgången av juni 1975 ingick i fastställd stadsplan inte skall omfattas av strandskydd enligt miljöbalken. Den strandnära delen av bestämelseområdet omfattas i sin helhet av detaljplaner som ursprungligen utgjorts av, före utgången av juni 1975, fastställda stadsplaner. De strandnära delarna av bestämelseområdet omfattas därför inte av strandskydd.

Strandskyddet inträder inte heller åter, enligt den tidigare skrivningen i 7 kap 15 § miljöbalken, eftersom det tidigare detaljplanlagda området kommer att ersättas med områdesbestämmelser.

Övriga miljöelement

Gatumöbler och installationer har i Nora stadskärna vanligtvis utformats efter traditionella förebilder.

Skyltar

Med hänsyn till kulturmiljön har trafikskyltningen utförts med viss återhållsamhet under de senaste 20 åren, men ökade trafiksäkerhetsambitioner innebär önskemål om ökad skyltning.

Butiks- och reklamskyltar har i de flesta fall anpassats till kulturmiljön.

Handikappanpassning

En viss anpassning av markytan på allmän platsmark har genomförts t.ex. genom avfasade trottoarer vid övergångsställen. Här finns dock behov av ytterligare kreativa lösningar. Generellt är byggnader och utemiljöer i stadskärnan svårtillgängliga och svårutnyttjade för handikappade, p.g.a. anläggningarnas ålder och hänsynen till de kulturhistoriska värdena. Det finns ett stort behov av förbättrad handikappanpassning.

TEKNISKA ANLÄGGNINGAR

Gator, vatten och avlopp, park, avfall, idrottsanläggningar, lokalvård

Kommunalförbundet Bergslagens Kommunalteknik (BKT) har till uppgift att sköta drift och underhåll av gator, vatten och avlopp, park, avfall, idrottsanläggningar och lokalvård i de fyra kommunerna Hällefors, Lindesberg, Ljusnarsberg och Nora.

Planområdet ligger inom Nora kommuns verksamhetsområde.

Vattendistribution sker med självfall via en huvudledning från Striberg. Spillvatten behandlas i reningsverket vid Ängarna sydväst om planområdet. Detta utnyttjas idag till ungefär 85 %. Inom området finns ett blandat omhändertagande av dagvatten, både genom dagvattenledningarna och, framför allt på gårdarna, genom infiltration i mark. Dagvattensystemet har Hagbyån och Norasjön som recipienter.

BKT sköter avfallshanteringen med hjälp av entreprenör.

Återvinningsstation finns på en parkeringsyta i kvarteret Björnen i stadskärnans västra del.

El, Tele, IT

E-ON är nätansvarig i kommunen och dessutom den största elleverantören.

Telia Sonera ansvarar för det fasta telenätet.

Inom stadskärnan finns IT-kabel i mark.

Upphävande av detaljplaner och införande av områdesbestämmelser innebär inga förändringar för ovanstående ansvariga beträffande anläggningars placering, åtgärder för underhåll och drift eller några andra kostnader.

Värme

Fjärrvärmeleverantör är E-ON, som producerar värme, i första hand med icke förnyelsebara energislag vid värmeverket nordväst om stadskärnan. Värmen distribueras med rörnät till större delen av fastigheterna i Nora tätort. Det finns många installationer för vedeldning i stadskärnan.

MEDVERKANDE TJÄNSTEMÄN

Huvudman är Nora kommun genom tjänstemän på Bergslagens miljö och byggförvaltning BMB.

Planen utfördes av Arkitektur & Kultur Arild KB genom arkitekt SAR/MSA Göran Oldén i samverkan med kommunens tjänstemän.

GENOMFÖRANDEBESKRIVNING

Nora kommun, Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning (BMB), Arkitektur & Kultur Arild KB

SYFTE

Syftet med planen är att med hjälp av Plan- och bygglagens regelverk säkerställa ett bevarande av den kulturhistoriskt värdefulla miljön i Nora stadskärna. Genom Byggnadsordningen och Områdesplanens dokument från 1984 skall berörda verksamheter, boende och fastighetsägare informeras om stadsmiljöns kvaliteter så att en hållbar utveckling stimuleras.

GENOMFÖRANDE

ORGANISATION

Huvudman är Nora kommun genom tjänstemän på Bergslagens miljö och byggförvaltning BMB.

Planen utförs som konsultuppdrag av Arkitektur & Kultur Arild KB genom arkitekt SAR/MSA Göran Oldén i samverkan med kommunens tjänstemän.

TIDPLAN

Tidplan för laga kraftvinnande planeras till våren 2009.

HUVUDMAN FÖR GENOMFÖRANDET, ANSVARFÖRDELNING

Kommunen är huvudman för allmän plats. Allmänna anläggningar genomföres av Nora kommun.

SAMVERKAN

En hög grad av samverkan inom stadskärnan skall eftersträvas. En samverkansorganisation för fastighetsägare, näringsidkare och kommunen, med syfte att värna och utveckla stadskärnan, skall initieras av kommunen.

AVTAL

Inga genomförandeavtal är aktuella.

FASTIGHETSÄTTSLIGA ÅTGÄRDER

FASTIGHETSÄTTSLIGA, GEMENSAMHETSANLÄGGNINGAR

Inga åtgärder är aktuella eller stipuleras särskilt av denna plan.

Eventuella fastighetsrättsliga åtgärder verkställs av Lantmäterimyndigheten efter ansökan från fastighetsägaren.

FASTIGHETSÄTTSLIGA INDELNING

Den befintliga fastighetsindelningen skall i princip behållas, framförallt av kulturhistoriska skäl.

UPPHÄVANDE AV DETALJPLANER

Upphävandeområdet omfattar hela eller delar av 20 olika detaljplaner. För samtliga detaljplaner har genomförandetiden gått ut. Upphävandet ger således inte fastighetsägare rätt till ersättning för förlorade byggrätter.

Vid upphävande av berörda detaljplaner upphör samtidigt fastighetsplaner (tomtindelning) att gälla i de delar som berörs.

Inom upphävandeområdet finns i princip ingen allmän plats som inte är ianspråktagen för sitt ändamål. VA-nätet är i stort sett beläget på kommunägd mark och det rättsliga skyddet försämras inte genom upphävandet av detaljplanerna.

Upphävandet bedöms inte föranleda några kostnader för vare sig kommunen eller berörda fastighetsägare.

TEKNISKA ÅTGÄRDER

AVFALLSHANTERING

Källsortering av sopor skall ske inom planområdet. Varje fastighet skall ha utrustning för detta och det skall finnas möjlighet till kompostering av hushålls- och trädgårdsavfall.

GRUNDVATTEN

Grundvattennivån får ej förändras inom planområdet varför grundläggning skall ske på ett sätt som tar hänsyn till detta.

BRANDSKYDD

De åtgärder som föreslås i Brandskyddsplanen skall eftersträvas vid all tillståndsgivning.

EKONOMISKA KONSEKVENSER

PLANKOSTNADER

Planen betalas av Nora kommun.

INLÖSEN

Ingen inlösen bedöms nödvändig med anledning av denna plan.

ERSÄTTNING

Ej aktuell.

EXPLOATERINGSSAMVERKAN

Omfattningen av exploateringssamverkan i samband med nybyggnad kan ej förutses nu.

FASTIGHETSÄGAREFÖRTECKNING

Se separat Fastighetsägareförteckning.

BESTÄMMELSER

Nora kommun, Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning (BMB), Arkitektur & Kultur Arild KB

ALLMÄNNA UPPLYSNINGAR

Områdesbestämmelserna anger inga byggrätter eller rivningsförbud och preciserar inte utformningen av ny bebyggelse och markanvändning. Bygglov, rivningslov och marklov prövas istället direkt mot de allmängiltiga lagarna i Plan och bygglagen, övriga samhällslagar som rör exempelvis miljö, hälsa och säkerhet samt i synnerhet mot grundragen för markanvändningen enligt nedan.

Vid en förändring med betydande påverkan på områdets helhetskaraktär, eller då samstämmighet inte kan uppnås mellan olika enskilda intressen, kan en detaljplan bli nödvändig för att reglera byggrätt, utformning och genomförande.

BYGGNADSORDNING

Byggnadsordning för Nora stadskärna beskriver Noras bebyggelsehistoria samt definierar och uttrycker ett förhållningssätt till miljöns kulturvärden, dvs. de arkitektoniska, estetiska, urbana och kulturhistoriska kvaliteterna.

Byggnadsordningen som är antagen som en fördjupning av översiktsplanen är ett vägledande styr- och kunskapsdokument av stor betydelse för dessa områdesbestämmelser. För bedömning och kunskapsinhämtning i det enskilda lovärendet se rubriken Prövning av lov enligt 3 kapitlet PBL.

GRUNDDRAGEN FÖR MARKANVÄNDNINGEN

Q Särskilt värdefull kulturmiljö där den traditionella användningen av stadsmiljön ska bibehållas och underställas kulturvärdena.

Q-bestämmelsen omfattar hela planområdet och innebär:

- att Nora stadskärna skall bevaras, värnas, brukas och utvecklas på ett optimalt sätt för kulturmiljön.
- att Nora stadskärnan fortsatt skall utgöra kommunens känslomässiga, administrativa och kommersiella centrum.
- att den traditionella småstadens blandning av funktioner som kommersiell och offentlig service, bostäder, kontor, hantverk, småindustri och fritidsaktiviteter skall vidmakthållas, så att stadskärnan även fortsättningsvis kan fungera i överensstämmelse med stadsmiljön och platsens kulturvärden.
- att en blandning av boende med olika ekonomiska och sociala förutsättningar skall eftersträvas och att antalet boende i stadskärnan

skall om möjligt ökas. Det krävs därför tungt vägande skäl för att få förändra bostäder till annan verksamhet.

- att mindre tillverkningsindustrier och hantverk i stadskärnan ska uppmuntras, då de är ett mycket värdefullt inslag i den sociala miljön och förstärker stadskärnans attraktionskraft.
- att kommunala förvaltningar och central offentlig service i första hand skall förläggas till stadskärnan.
- att stadskärnans rika utbud av dagligvaruhandel, specialvaruhandel, hantverk och övrig service är nödvändig för Noras traditionella roll som handelsstad och värdefull för den sociala miljön. Kommersiell service skall därför i största möjliga utsträckning förläggas till stadskärnan
- att i de fall en ändrad användning, i enlighet med ovanstående, synes stå i konflikt med andra berättigade samhällskrav skall en noggrann analys och utvärdering göras för att hitta en lösning som tillfredställer samtliga krav eller leder fram till en lämplig kompromiss alternativt att förändringen inte genomförs.

ALLMÄN PLATS

Gator, torg och parker skall behålla sin traditionella utformning och vid behov återställas till ett utförande som harmonierar med stadsmiljöns karaktär. Vid ombyggnad bör gatans körbana beläggas med smågatsten i mönster, och trottoarer bör beläggas med släta betongplattor enligt antagna miljöregler i Områdesplanen från 1984.

Gatubelysning bör bestå av svartmålade lyktor på stolpe eller konsolarm. Glödlampor eller motsvarande ljusfärg skall användas.

Gatuskyltar skall vara så få och så små som möjligt. En Grönplan bör upprättas för stadskärnan och alla förändringar av trädbestånd och övrig växtlighet i det offentliga rummet skall sedan följa intentionerna i denna.

Plank, staket, räcken, häckar, utomhusmöbler, butiksskyltar och andra miljödetaljer i det offentliga rummet utformas anpassade till kulturmiljön enligt anvisningar i Byggnadsordningen, samt bilagda Råd och anvisningar för vård av äldre byggnader, tomter och allmän plats.

BEFINTLIG BEBYGGELSE

Befintlig bebyggelse ska i största möjliga utsträckning bevaras. Undantag kan vara byggnader som av antikvarisk expertis inte bedöms passa in i miljön. Bebyggelsen inom planområdet varierar från i det närmaste autentiskt skick till att ha förändrats så att de även/istället speglar senare byggnadsstilar och byggnadsmetoder.

I vissa fall kan det därför bli aktuellt att återställa byggnader eller byggnadsdetaljer som förvanskats, men i flertalet fall bör byggnaderna bevaras i befintligt skick och underhållas med för sin tid traditionella byggnadsmetoder och material.

Övriga förändringar prövas mot nedanstående skyddsbestämmelse. En särställning har dock de fåtal byggnader som förklarats som byggnadsminnen enligt Kulturminneslagen där länsstyrelsen har beslutsrätten för hur dessa byggnader skall vårdas och underhållas samt i vilka avseenden de får ändras.

NY BEBYGGELSE.

Placering, utformning och utförande

I den traditionella ”rutnadsstaden” kantas gatorna av bebyggelse med små, mer eller mindre slutna gårdsbildningar innanför. I de fall omotiverade luckor uppkommit kan möjligheter till viss kompletteringsbebyggelse finnas om den av antikvarisk och arkitektonisk expertis bedöms värdig stadskärnans karaktär och kulturvärden, dvs. är förenlig med Q- och q- bestämmelserna i denna handling.

Ny bebyggelse utmed gata bör ansluta till befintlig bebyggelselinje eller kvartersgräns enligt 1778 års stadsplan oavsett ägostruktur. Tanken att bredda gatorna genom successiv rivning av gatuhusen enligt 1912 års stadsplan bör därmed överges.

SKYDDSBESTÄMMELSE

Q All bebyggelse i området är skyddad mot förvanskning av kulturvärdet i enlighet med PBL 3kap. 12§. Bestämmelsen omfattar alla förändringar såväl utvändiga som invändiga samt vid underhåll och bygglovsbefriade åtgärder.

För den enskilda byggnaden finns kulturvärdet övergripande beskrivet i Områdesplan för Nora stadskärna 1984 och i Byggnadsordning för Nora stadskärna (bilaga till dessa områdesbestämmelser) och mer detaljerat i Nora stad: kulturhistorisk byggnadsinventering 1979 samt Fotodokumentation av stadskärnans bebyggelse 2003.

Vissa byggnader som ingår i kulturmiljön har begränsat enskilt kulturvärde. För dessa byggnader är förändringsmöjligheterna större. Vid en förändring ska i första hand ett återställande till ursprunglig stil och karaktär eftersträvas.

Vid förändring, underhåll och bygglovsbefriade åtgärder skall anvisningarna i de fortlöpande producerade Råd och anvisningar för vård av äldre byggnader, tomter och allmän plats beaktas.

När en fysisk förändring, påkallad av berättigade samhällskrav, synes stå i konflikt med värnandet av kulturvärdena skall en noggrann analys och utvärdering göras för att hitta en lösning som tillfredställer samtliga krav eller leder fram till en lämplig kompromiss.

UTÖKAD LOVPLIKT

Utöver de generella bestämmelserna för bygglov enligt 8 kap 1-2 §§ Plan- och bygglagen samt enligt de bestämmelser som gäller enligt 8 kap 8-9 §§ avseende rivningslov och marklov, utökas lovplikten till att för hela området gälla även följande:

- Ändring av tak- eller fasadmateriäl, skorstenar, takkupor, huvar och fasaddetaljer samt ändring av utväändig kulör och/eller färgtyp.
- Ändring av fönster och ytterdörrar, såväl utbyte som flyttning eller igensättning.
- Uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och belysningsanordningar.
- Rivning av byggnad eller del av byggnad.
- Schaktning eller fyllning som medför att höjdläget för tomter eller mark för allmän plats ändras avsevärt.
- Trädfällning. Fällning av träd med stamdiameter större än 25 cm mätt en meter ovan mark. Alternativt får beslut tas i samråd med stads-trädgårdsmästare och stadsarkitekt.

PRÖVNING AV LOV ENLIGT 3 KAPITLET PBL

Byggnadsordningen ska tillsammans med områdesbestämmelserna utgöra bedömningsgrund vid prövning av lov enligt PBL:s 3 kapitel:s regler om hänsyn till stads- och landskapsbild, natur- och kulturvärden, byggnaders egenart och helhetsverkan samt miljömässiga värden.

Vid prövningen skall dessutom följande föreskrifter och kunskapsunderlag beaktas: Riksintresset för kulturmiljövärden nr K33, Nora stad: kulturhistorisk byggnadsinventering 1979, Områdesplan för Nora stadskärna 1984, Fotodokumentation av stadskärnans bebyggelse 2003 samt Råd och anvisningar för vård av äldre byggnader, tomter och allmän plats (se www.nora.se, Bygga & Bo, Nora stadskärna).

I de fall underlaget är otillräckligt skall en antikvarisk förundersökning komplettera detta.

Byggnadsordningen uttrycker inte någon avvägning mot övriga krav i PBL som också ska beaktas i det enskilda lovärendet.

ADMINISTRATIV BESTÄMMELSE UPPHÄVANDE AV PLANER

Samtliga tidigare detaljplaner och fastighetsplaner/ tomtindelningar inom planområdet upphävs genom en separat planprocess. Upphävandet verkställs när dessa områdesbestämmelser vinner laga kraft.

BILAGOR

BILAGA 1 - UTDRAK UR PLAN OCH BYGGLAGEN

BILAGA 2 - FASTIGHETSÄGAREFÖRTECKNING

BILAGA 3 - BYGGNADSORDNING

Bifogas som separat bok: Byggnadsordning för Nora Stadskärna 2009.

PLANKARTA

BILAGA I

UTDRAG UR PLAN OCH BYGGLAGEN (PBL)

PBL 3 Kap

1 §

Byggnader skall placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Byggnader skall ha en yttre form och färg som är estetiskt tilltalande, lämplig för byggnaderna som sådana och som ger en god helhetsverkan.

10 §

Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.

12 §

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.

13 §

Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt till omgivningens karaktär.

Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras.

PBL 8 kap

20§

När ansökan görs, skall de ritningar, beskrivningar och uppgifter i övrigt lämnas in som behövs för prövningen.

Paragrafen innebär att byggnadsnämnden i vissa fall kan kräva en antikvarisk förundersökning för att kunna ta ställning i ett lovärende.

UPPHÄVANDE AV DETALJPLANER I NORA STADSKÄRNA

FÖLJANDE DETALJPLANER UPPHÄVS HELT ELLER DELVIS: 001 NORA STAD,
019 KROKEN, DEL AV, 035 VÄDUREN, 046 KRÅKAN, HÄGERN, KORPEN, 047 HÄGERN,
053 KARLSÄNG, OMRÅDE VID, 054 DUVAN M FL, 073 PELIKAN, 074 KRONAN M FL,
075 TRASTEN, 102 LEJONET, 119 KROKEN, 124 GÖKEN, 143 HÖKEN OCH BJÖRNEN,
161 HJORTEN, 179 VULKAN OCH BUSKEN, 186 SATURNUS, 193 LEJONET, DEL AV,
216 PUBLICA FIDE, DEL AV, 225 PUBLICA FIDE, DEL AV

UPPHÄVANDET AV HEL ELLER DEL AV OVANNÄMNDNA DETALJPLANER
VANN LAGA KRAFT 2010 07 19

NORA KOMMUN

UPPHÄVANDE AV DETALJPLANER I NORA STADSKÄRNA

HANDLINGAR

Denna handling innehåller Planbeskrivning och Plankarta. Till planbeskrivningen bifogas samtliga detaljplaner (inklusive planbeskrivningar) som upphävs helt eller delvis samt fastighetsägareförteckning (bilaga 1, 2). Handlingarna för upphävandet av ovannämnda detaljplaner inom Nora stadskärna har upprättats för Nora kommun av Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning (BMB) och Arkitektur & Kultur Arild KB .

PLANBESKRIVNING

DETALJPLANER SOM UPPHÄVS

Följande detaljplaner upphävs helt eller delvis. 001 Nora stad, 019 Kroken, del av, 035 Väduren, 046 Kråkan, Hägern, Korpen, 047 Hägern, 053 Karlsäng, område vid, 054 Duvan m fl, 073 Pelikan, 074 Kronan m fl, 075 Trasten, 102 Lejonet, 119 Kroken, 124 Göken, 143 Höken och Björnen, 161 Hjorten, 179 Vulkan och Busken, 186 Saturnus, 199 Lejonet, del av, 216 Publica Fide, del av, 225 Publica Fide, del av.

BAKGRUND

Gällande detaljplan för ca. hälften av planområdet i Nora stadskärna är från 1912 och är idag helt otidsenlig och oanvändbar. Den andra hälften består av 19 stycken mindre detaljplaner, s.k. frimärksplaner, som reglerar de exploateringsåtgärder som genomförts efter 1912. De speglar sin tids syn på planering och har därmed dålig samstämmighet med varandra och är mer eller mindre inaktuella. För samtliga planer har genomförandetiden gått ut.

För att värna och utveckla kulturmiljön i Nora stadskärna behövs samstämmiga, aktuella och tydliga juridiskt verkande regler vilket också förordas i Översiktsplanen. Som en följd härav har Nora kommun tagit initiativ till att områdesbestämmelser upprättas för den kulturhistoriskt värdefulla delen av stadskärnan. Dessutom ska en fördjupning av översiktsplanen upprättas för samma del i form av en Byggnadsordning.

PLANPROCESS

Upphävandet av detaljplanerna hanteras enligt normalt planförfarande. Detta innebär att dessa, efter det att samråd har genomförts och inkomna skrivelser sammanfattats i en samrådsredogörelse, ställs ut offentligt för granskning innan upphävandet kan ske.

Upphävandet av detaljplanerna är kopplat till införandet av områdesbestämmelser men sker som skilda beslut.

UPPDRAG

Program för planarbetet antogs av Kommunfullmäktige 2005-09-28.

I beslutet föreslås att ”kulturmiljön skyddas genom att man utformar en plan som genom anknytning till regelverket i PBL på bästa sätt bevarar kulturhistoriska värden i Nora stadskärna. Planarbetet bör kontinuerligt förankras hos befolkningen i Nora.

Efter egna utredningar och studier av andra kommuners val av planform samt i samråd med Riksantikvarieämbetet RAÄ och Boverket, beslutade styrgruppen 2007-05-24 att genomföra Områdesbestämmelser för stadskärnan och att utarbeta en Byggnadsordning. För genomförandet av områdesbestämmelser krävs att befintliga detaljplaner upphävs.

Under arbetsprocessen beslutades att Byggnadsordningen skulle utarbetas med inriktning att antas som en fördjupning av översiktsplanen.

SYFTE

All detaljplanelagd mark inom planområdet skall upphävas och ersättas med områdesbestämmelser då detaljplanerna har dålig samstämmighet med varandra och är mer eller mindre inaktuella.

Områdesbestämmelserna skall:

- säkerställa riksintresset för kulturmiljön K33 Centrala Nora
- underlätta hantering av bygglovfrågor
- skydda kulturvärden och den unika helhetsmiljön som finns i Nora stadskärna
- ge kommunen möjlighet att påverka bebyggelseutvecklingen med stor hänsyn till den befintliga miljöns karaktär och särdrag
- bidra till en god utformning av yttre miljöer för allmän mark och tomtmark
- bevara och utveckla en måttfull blandning av olika verksamheter som handel, hantverk, kontor, boende mm inom Nora stadskärna

PLANDATA

LÄGE, AREAL OCH PLANGRÄNS

Nora stadskärna ligger i Nora kommun i den norra delen av Örebro län.

Planområdets areal är ca 28 ha och följer i stort gränsen för riksintresset för kulturmiljövården nr: K33 Centrala Nora.

Området avgränsas av Norasjön – del av kv. Häggen – Tullbacken – Rådmansgatan – Svartälvsgratan – Skolgatan – Prästgatan – Tingshusgatan – Storgatan – del av kv. Höken – Borgmästargatan – Rådmansgatan – Herrgårdsgatan – Rådstugugatan samt dess förlängning ner till Hagbyån – Norasjön.

Planområdet täcker hela den ursprungligen planlagda "rutnätsstaden" enligt 1644 års och 1778 års stadsplan bortsett från kvarteren Trasten, Bacchus och Blomman samt halva kvarteret Höken.

I planområdet ingår också Anders Wedbergs park (Skolparken), Rådhuset och Tingshuset samt Järnvägsområdet som alla är exempel på det sena 1800-talets utökade statliga och kommunala engagemang i samhällsfrågor och officiella inrättningar. Se Översikt sidan 79.

ÄGOFÖRHÅLLANDEN

Offentligt ägda fastigheter är 24 stycken. Dessa täcker ca. 26 % av planområdets yta. Det innebär att jämte kommunen är det de privata fastighetsägarna som har störst möjlighet att påverka stadskärnans värnande och utveckling. Det är ovanligt i stadskärnan med tomträtt eller annan uthyrning av mark. (Se separat Fastighetsägarförteckning.)

AVVÄGNING ENLIGT MILJÖBALKEN

Enligt Miljöbalkens 6 kap. §11 och 12 ska kommunen göra en miljöbedömning om upphävandet av de befintliga detaljplanerna och införandet av Områdesbestämmelserna för Nora stadskärna kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Om så bedöms vara fallet skall en miljökonsekvensbeskrivning upprättas.

ÄLDRE STADSPLANER

Nora stadskärna har tidigare haft fastställda heläckande stadsplaner 1644, 1679, 1778, 1878 och 1912, dvs. med ett intervall av ungefär 100 år.

Stadsplan 1644

AKTUELLA PLANER

KOMMUNTÄCKANDE ÖVERSIKTSPLAN

Nora kommun har en kommuntäckande Översiktsplan antagen 1999. I denna anges bl.a. följande specifikt för stadskärnan:

”I centralorten skall även i framtiden den gamla stadskärnan utgöra kommunens funktionella och känslomässiga centrum. Tyngdpunkten inom handel och service skall finnas kvar inom stadskärnan samtidigt som de goda villkoren för boende skall tillvaratas och förbättras.”

”Den välbevarade stadskärnan, som utgör riksintresse för kulturmiljövården med sin småstadskarakteristik, skall vårdas omsorgsfullt. För att möta nya funktionskrav måste förändringar tillåtas. Alla förändringar måste föregås av en omsorgsfull och kvalificerad projektering och i nära samarbete med antikvariska myndigheter.”

”I det fortsatta arbetet med bevarandefrågor inom Nora stadskärna är det viktigt att stadskärnans traditionella roll som service- och administrationscentrum behålls. Förutom vård av de äldre bebyggelsemiljöerna skall kommunen även arbeta för att senare tiders tillskott till kulturmiljön underhålls.”

”Den turistiska marknadsföringen är viktig och ska grundas på kulturmiljövårderna. Europa Nostra-utmärkelsens tre delar: stadskärnan, veteranjärnvägen och Pershyttan ska vårdas och utvecklas.”

Vidare anges:

”För riksintressen skall om så erfordras införas områdesbestämmelser för att skydda intresset.”

”För de mest värdefulla miljöerna inom Nora kommun ska skyddsbestämmelser upprättas.”

Kommunfullmäktige i Nora beslöt 1979 att upprätta en områdesplan för Nora stadskärna där kommunen uttalar sin målsättning för stadsmiljöns framtid.

OMRÅDESPLAN FÖR NORA STADSKÄRNAN 1984 ANTAGEN SOM FÖRDJUPNING AV ÖVERSIKTSPLANEN 1990

Områdesplanen antogs 1984 och fick i Översiktsplanen 1990 status som en fördjupning av denna. I Områdesplanen beskrivs stadens bebyggelsehistoria baserad på läns museets kulturhistoriska bebyg-

gelseinventering från 1979. Vidare beskrivs stadsmiljöns kvaliteter, brister, väsentliga egenskaper och tekniska tillstånd samt hur stadskärnan fungerar för boende, arbetande och besökande. Utifrån stadskärnans estetiska, funktionella och museala kvaliteter har sedan utretts vad som skall bevaras och hur förändringar kan ske, vilket redovisas i ett antal kvarterplaner.

Områdesplanen är ett handlingsprogram för de kommunala nämnderna vid detaljplanering, tillståndsgivning och konkreta åtgärder. Den utgör även råd och riktlinjer för privata initiativ. Med tiden har utgångspunkter och synsätt delvis förändrats. Områdesplanen ersätts därför nu med Byggnadsordning för Nora stadskärna som fördjupning av översiktsplanen.

DETALJPLANER SOM SKA UPPHÄVAS

Detaljplanen från 1912 omfattar ca hälften av planområdet. Den andra hälften består av 19 stycken mindre planer s.k. frimärksplaner som reglerar de exploateringsåtgärder som genomförts efter 1912. För samtliga planer har genomförandetiden gått ut. Följande detaljplaner föreslås helt eller delvis ersättas med områdesbestämmelser.

	Antagen	Laga kraft
001 Nora stad	1912-10-25	
019 Kroken, del av	1940-11-02	
035 Väduren	1955-01-07	
046 Kråkan, Hägern, Korpen	1958-10-30	
047 Hägern	1958-12-05	
053 Karlsång, område vid	1962-06-13	
054 Duvan m fl	1962-08-10	
073 Pelikan	1964-08-28	
074 Kronan m fl	1964-12-03	
075 Trasten	1964-12-10	
102 Lejonet	1970-01-29	
119 Kroken	1973-11-03	
124 Göken	1974-08-14	
143 Höken och Björnen	1977-11-09	
161 Hjorten	1981-12-03	
179 Vulkan och Busken	1986-06-19	
186 Saturnus	1987-11-05	
193 Lejonet, del av	1989-01-23 §4Kf	1989-02-22
216 Publica Fide, del av	1996-10-29 §117	1996-12-04
225 Publica Fide, del av	2002-05-02 §30	2002-06-05

AKTUELLA FÖRESKRIFTER OCH STYRDOKUMENT

RIKSINTRESSE

Stadskärnan är Riksintresse för kulturmiljövården nr: K33. Riksintresset omfattar i stort sett samma område som nu planeras ingå i områdesbestämmelserna.

Riksintressebeskrivningen lyder:

”Centrala Nora är en i sin helhet ovanligt välbevarad trästadsmiljö som väsentligen undgått efterkrigstidens ofta genomgripande omvandling av liknande miljöer i landet.

Rutnätsplanen från 1644 med torget och dess medeltida kyrkplats som central punkt utgör den grundläggande strukturen. Inom kvarteren finns gårdsbildningar med flera välbevarade exempel på det för trästäder traditionella mönstret med panelade oljemålade boningshus mot gatan och rödfärgade ekonomihus på gården; några gatuhus har ännu bevarade körportar. Härutöver finns enskilda träbyggnader med mycket stort kultur- och arkitekturhistoriskt egenvärde.

Bebyggelsen har i huvudsak tillkommit på 1700- och 1800-talen. Byggnadskontinuiteten betonas också av kvalificerade exempel på träarkitekturen från tiden kring sekelskiftet 1900.

1800-talets befolkningstillväxt och reformerna under samma tid inom utbildning, förvaltning och socialt liv speglas av representativt utformade byggnader i sten och puts som kyrkan, nyuppförd 1878 - 1880, Rådhuset (ursprungligen skola), Stadshotellet (ursprungligen även stadshus) och Tingshuset. En annan framträdande stenbyggnad är Sparbanken, som tillkom i samband med den kommersiella blomstringsperioden under 1800-talets slut. Till sammans med den i utkanten av centrum belägna, samtida och komplett bevarade stationsanläggningen (numera järnvägsmuseum) understryker dessa officiella byggnader Noras karaktär av förindustriell småstad och administrativ – kommersiell huvudort för Nora bergslag.”

BYGGNADSMINNEN

Följande byggnadsminnen finns inom planområdet:
Mars 10, Åkaregården

Mars 13, f.d. Spruthuset

Residenset 3, Nora-Ervalla Järnväg 1:1 m fl. Järnvägsanläggning

Älgen 1, Publica fide 8-9, kyrkoherdeboställe, komministerboställe, klockaregård och församlingshem
Bromsen 1, Göthlinska gården

FORNLÄMNINGAR

Följande fornlämning finns inom planområdet:
Nora stad 164:1.

Förundersökning gjordes när nytt församlingshem skulle byggas inom kvarteret Publica fide.

PROGRAM, STRATEGIER, KUNSKAPSDOKUMENT

Strategiplan för Nora kommun (ingår i budgetarbete varje år)

Trafikplan Nora 1999-06-02

Brandskyddsplan för stadskärnan 2007-12-28

Nora stad, kulturhistorisk bebyggelseinventering, Läns museet 1979

Kulturhistoriska inventeringar utförda av Nordiska museet på 1920-talet

Fotodokumentation av stadskärnans bebyggelse 2003

UTMÄRKELSER

Europa Nostra-utmärkelser till Nora för unik kulturmiljö:

1993 Nora stad, Pershyttan och Veteranjärnvägen
Motivering: "För det framgångsrika genomförandet av ett långt och komplicerat projekt som bevarat staden Noras historiska och kulturella miljö vilket inkluderar trähusen, industriminnena och järnvägen till Pershyttan."

2002 Nora församlingshem

NULÄGESBESKRIVNING

Nora stadskärna är idag en väl fungerande och vida uppmärksammas välbevarad och attraktiv småstadsmiljö med stora positiva miljö- och kulturvärden. Med sin blandning av bostäder, affärer, verksamheter och service upplevs stadskärnan stimulerande och levande, inte minst under sommarhalvåret med det ökande tillskottet av kulturturism. Stadskärnan utgör vidare en mycket värdefull stadsmiljö med sin välbevarade struktur från 1600-talet och bebyggelse från i huvudsak 1700- och 1800-talen samt tidigt 1900-tal.

Inom planområdet ryms också den komplett bevarade stationsanläggningen.

Planlagd parkmark finns i Anders Wedbergs park i stadskärnans västra del och vid Strandpromenaden i dess östra del.

Området består av ett 90-tal gårdar/fastigheter i ca. 25 kvarter (beroende på definition)

KONSEKVENSER VID DETALJPLANERNAS UPPHÄVANDE

Planområdet omfattar hela eller delar av 20 stycken detaljplaner. För samtliga detaljplaner har genomförandetiden gått ut. Upphävandet ger således inte fastighetsägare rätt till ersättning för förlorade byggrätter.

Vid upphävande av berörda detaljplaner upphör samtidigt samtliga fastighetsplaner (tomtindelningar) att gälla i de delar som berörs.

Inom upphävandeområdet finns i princip ingen allmän plats som inte är ianspråktagen för sitt ändamål.

VA-nätet är i stort sett beläget på kommunägd mark och det rättsliga skyddet försämras inte genom upphävandet av detaljplanerna.

Upphävandet bedöms inte föranleda några kostnader för vare sig kommunen eller berörda fastighetsägare.

När områdesbestämmelser införs för hela planområdet innebär det att inga nya byggrätter eller rivningsförbud definieras. Inte heller preciseras utformningen av ny bebyggelse eller markanvändning. Bygglov, rivningslov och marklov prövas istället direkt mot de allmängiltiga lagarna i Plan och bygglagen, övriga samhällslagar som rör exempelvis miljö, hälsa och säkerhet samt i synnerhet mot grunddragen för markanvändningen och skyddsbestämmelserna i de nya områdesbestämmelserna. De sistnämnda innebär att planområdet klassas som särskilt värdefull kulturmiljö där den traditionella användningen av stadsmiljön ska bibehållas och underställas kulturvärdena samt att i princip all bebyggelse skyddas mot förvanskning av kulturvärdet.

Eftersom planområdet i stort sett är färdigbyggt kommer ny bebyggelse inte att bli aktuell i någon omfattning. Speciella krav kommer också att ställas på att ny bebyggelse bedöms värdig stadskärnans karaktär och kulturvärden.

Bygglovsplikten kommer också i vissa avseenden att utökas.

Kommunens huvudmannaskap för allmän platsmark kommer att kvarstå men vissa regler i PBL om möjlighet för kommunen till föreläggande och gatukostnadsuttag kommer att försvinna.

Upphävda planer innehåller mycket information och kunskap. Vid ett bygglovsärende kommer denna information att vägas in även om den inte längre är juridiskt bindande.

Vid en förändring med betydande påverkan på områdets helhetskaraktär, eller då samstämmighet inte kan uppnås mellan olika enskilda intressen, kan en detaljplan för en mindre del av planområdet bli nödvändig för att reglera byggrätt, utformning och genomförande.

ADMINISTRATIVA FRÅGOR

Upphävandet av detaljplanerna kommer att ske samtidigt som områdesbestämmelserna vinner laga kraft men som skilda beslut.

Vissa regler i ordningslagen m.m. knyter an till begreppet detaljplanelagt område och kommer att omformuleras så att de fortsätter att gälla som tidigare. Områdets plangräns kan i vissa avseenden förefalla ologisk vilket bl.a. har administrativa skäl. För att inte delvis upphäva allt för många detaljplaner har gränsen helt enkelt i vissa fall fått följa befintliga plangränser.

Syftet har varit att få med så stor del som möjligt av den gamla rutnätsstaden och förra sekelskiftets parker och offentliga byggnader. Vissa kvarter har dock förändrats så mycket att de inte längre är motiverat med det omfattande skydd som områdesbestämmelserna föreskriver.

MEDVERKANDE TJÄNSTEMÄN

Huvudman är Nora kommun genom tjänstemän på Bergslagens miljö och byggförvaltning BMB.

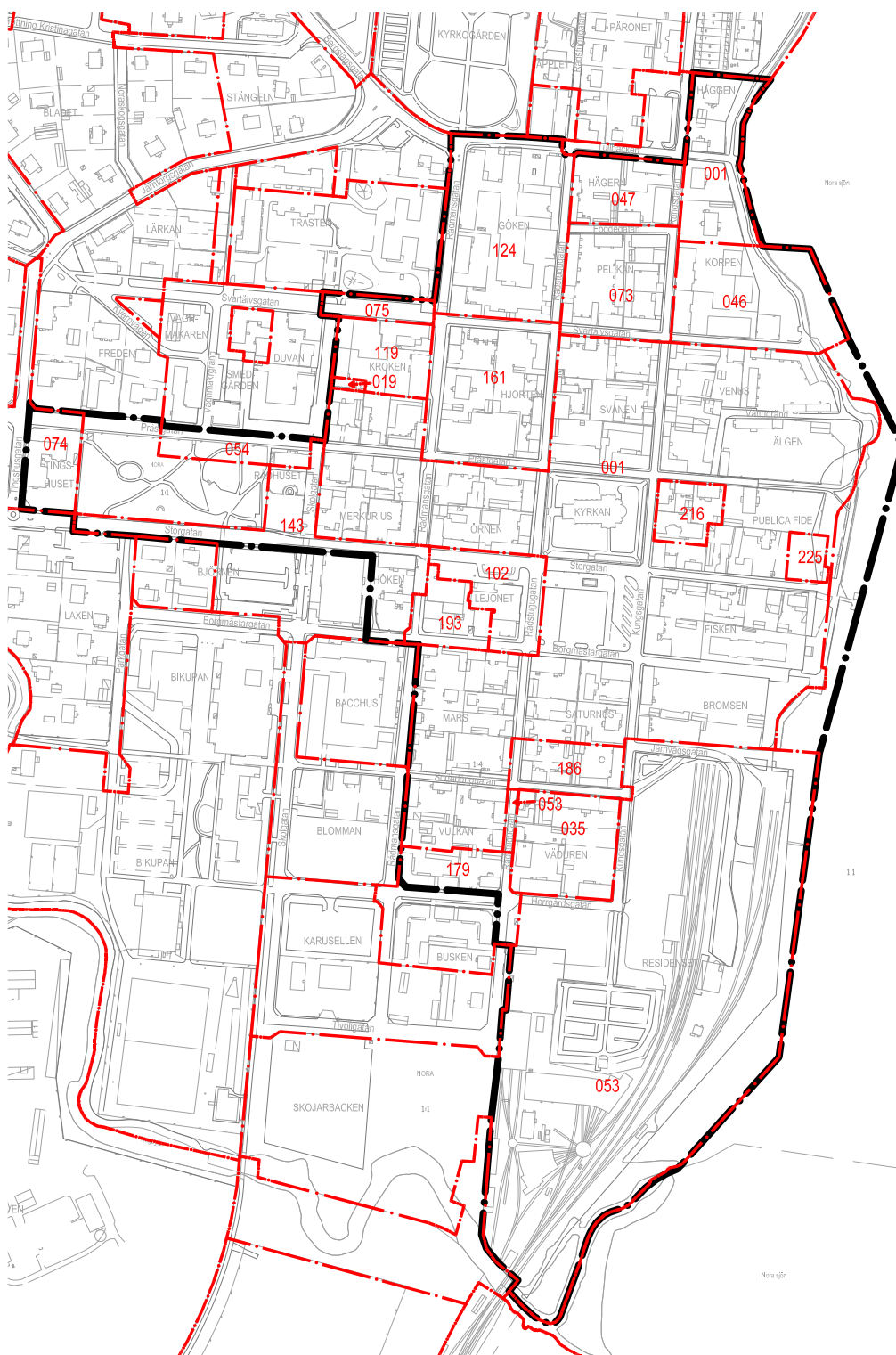
Planen utfördes av Arkitektur & Kultur Arild KB genom arkitekt SAR/MSA Göran Oldén i samverkan med kommunens tjänstemän.

SEPARATA BILAGOR

BILAGA 1 - DETALJPLANER (INKLUSIVE PLANBESKRIVNINGAR) SOM UPPHÄVS HELT ELLER DELVIS

BILAGA 2 - FASTIGHETSÄGAREFÖRTECKNING

ÖVERSIKT PLANER SOM UPPHÄVS HELT ELLER DELVIS

NORA KOMMUN